

โมเดล เศรษฐกิจครัวเรือน

โมเดล เศรษฐกิจครัวเรือน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สักรินทร์ แซ่กู๋ และคณะ

โมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สักรินทร์ แซ่ภู่

โมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน. -- กรุงเทพฯ : หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.), 2568.

72 หน้า.

1. การเงิน. 2. การเงินระดับจุลภาค. I. ชื่อเรื่อง.

332

ISBN: 978-616-94840-0-4

ผู้เขียน

ผศ. ดร.สักรินทร์ แซ่ภู่

อ.อภิรติ ดอนอ่อนบัว

ผศ.ทิพย์วารี สงนอก

ผศ. ดร.กนกพร ฉิมพลี

ดร.ทิพย์มล ไตรยุทธ

นายนิรุจน์ พรหมพูล

สุกัญญา สุขสุพันธ์

พรรณณิพย์ เพชรமாக

ผศ. ดร.ยุวรงค์ จันทรวิจิตร

ดร.ทิวากร เหล่าลือชา

ดร.ปิยะนุช ทวีสุข

ผศ. ดร.เกสรี ลัดเล็ย

ผศ. ดร.ชัยรินทร์ สมพร

ดร.รัตนวดี เศรษฐจิตร

ปุณณภัส อ่องพะ

อ.ภาณุวัฒน์ บุญตาท้าว

นายแสนสุรีย์ เชื้อวงศ์คำ

ผศ. ดร.นิศานาถ แก้ววินัด

บรรณาธิการ :

นางสาวจิริกา นุตาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.นภัทร วัฒนเทพินทร์

พิมพ์ครั้งแรก : สิงหาคม 2568

จำนวนพิมพ์ : 500 เล่ม

ออกแบบปกและรูปเล่ม : พิจิตร พรหมลี

พิมพ์ที่ : บริษัท ดีไซน์ ดีไลท์ จำกัด

49/232 หมู่ 7 ต.เสาธงหิน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี 11140 โทรศัพท์ 08 981 22140

จัดพิมพ์โดย : หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.)

สำนักงานสถานนโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.)

319 อาคารจัตุรัสจามจุรี ชั้น 14 ถนนพญาไท แขวงปทุมวัน

กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2109 5432 ต่อ หน่วย บพท.

สงวนลิขสิทธิ์ในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2558 ยอมให้แจกจ่าย เปลี่ยนแปลง ดัดแปลง หรือใช้งานต้นฉบับที่ไม่ได้เป็นการทำเพื่อวัตถุประสงค์ในทางการค้า แต่ผู้รับอนุญาตต้องรับผิดชอบต่อความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ งานที่นำไปใช้เสนอ รวมทั้งเผยแพร่งานสร้างสรรค์ใหม่บทสัญญาอนุญาตแบบเดียวกันเสมอ

คำนำ

หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) มีความมุ่งมั่นในการเสริมสร้างศักยภาพให้คนและชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพัฒนาพื้นที่ให้มีความยั่งยืนในมิติสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ด้วยข้อมูล ความรู้ กลไก และกระบวนการจากงานศึกษาวิจัยระดับพื้นที่ โดยการพัฒนาศักยภาพความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ภาครัฐ ทั้งท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานกิจ ภาคธุรกิจ สถาบันศาสนา ประชาสังคม ในหลากหลายพื้นที่ ทุกภูมิภาค การดำเนินการดังกล่าว บพท. ได้สนับสนุนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน (Peer Learning) รวมถึงการสังเคราะห์ ชุดองค์ความรู้ที่เกิดจากปฏิบัติการ (Practical Base) ในมิติที่หลากหลาย ด้วยกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (SLF: Sustainable Livelihood Framework) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาความยากจน และมีระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System : DSS) เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์และหลักฐานในการดำเนินงาน

การทำงานมุ่งเน้นการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่ ด้วยโครงสร้างความรู้ (Body of Knowledge) ไม่ว่าจะเป็นระบบข้อมูล องค์ความรู้ กลไก กติกา โครงสร้างเชิงระบบ ซึ่งต้องอาศัยการสร้างพลัง ชุดใหม่ กลไกภาคีใหม่ (Key Agent) พลังของการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม รวมถึงพลังของการขับเคลื่อนกลไกตลาด (Marketing Driven) ที่ต้องอาศัย แรงจูงใจ แรงผลักดันให้หน่วยครัวเรือน (Household Unit) ได้เกิดรายได้ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาโมเดลเศรษฐกิจในระดับ ครัวเรือน รวมถึงโมเดลอาชีพครัวเรือนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ รวมถึง ต้องสะท้อนศักยภาพกลุ่มเป้าหมายและปัจจัยการผลิตในชุมชนท้องถิ่น ให้เห็นถึงชุดองค์ความรู้ในลักษณะ (Knowledge Stock) ที่จะสามารถ รองรับรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของคนยากจนในมิติต่าง ๆ อย่างมีพลัง

สำหรับการขับเคลื่อนพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เพื่อขจัดความยากจน และสร้างโอกาสทางสังคม เป็นความท้าทายของการทำงานร่วมกันระหว่าง สถาบันการศึกษา ภาคส่วนต่าง ๆ ที่ต้องผลักดันและสร้างกระบวนการพัฒนา และยกระดับศักยภาพ (Capacity Building and Empowerment) ให้กับ คน กลุ่มชาวบ้าน รวมถึงผู้คนที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนา ขณะเดียวกันการทำงานดังกล่าวต้องอิงอาศัยศักยภาพของกลไกที่เป็น พลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Are base Mechanisms) ซึ่งอาจต้องมีการปรับทัศนคติ ปรับวิธีการเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการ แก้ปัญหาให้สัมฤทธิ์ผล แนวทางสำคัญอีกประการคือ การสังเคราะห์เพื่อ จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่จะสะท้อนถึงบทบาทภาครัฐ ที่จะสนับสนุน การแก้ปัญหาความยากจนด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจรายกลุ่ม (Sector) ของจังหวัด ที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจระดับรายครัวเรือนจนถึงรายอุตสาหกรรม เชิงพื้นที่ (Area-based Industrial)

ปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จมาจากการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ งานวิจัย ซึ่งเกิดจากศักยภาพและการปรับตัวของสถาบันวิชาการ ที่ต้องทำหน้าที่เป็นหน่วยสนับสนุนชุดความรู้ (Academic Backup) ที่ต้องมีความแข็งแกร่งและมีจุดยืนที่ชัดเจน รวมถึงการปรับระบบสนับสนุน ของกลไกภาคีเพื่อสัมฤทธิ์ผลของงานขจัดความยากจนและสร้างโอกาส ทางสังคมทั้งในเชิงนโยบาย รวมถึงปฏิบัติการในระดับพื้นที่อย่างมี นัยยะสำคัญ ต่อไป

หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.)

	หน้า
คำนำ	4
บทนำ : โมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน	7
1. วัฏจักรความยากจน	11
1.1 ปัจจัยภายในครัวเรือนที่ส่งผลในการเข้าสู่วัฏจักรความยากจน	13
1.2 ปัจจัยภายนอกครัวเรือนที่ส่งผลในการเข้าสู่วัฏจักรความยากจน	22
2. กลไกบรรเทาปัญหาความยากจน : องค์ความรู้ในการบริหาร การเงิน การพัฒนาอาชีพ การสร้างสวัสดิการ จากระดับครัวเรือน สู่ระดับกลุ่มชุมชน และเครือข่าย	25
2.1 บริบทความยากจนผ่านบุคลิกภาพของครัวเรือนยากจน	26
2.2 ความเปลี่ยนแปลงจากการสร้างการพึ่งตนเองไปสู่ การสร้างความเป็นผู้ประกอบการ	36
2.3 การสร้างกลไกคุ้มครองทางสังคมผ่านรูปแบบกองทุนสวัสดิการ	40
2.4 การสร้างการเข้าถึงข้อมูลของครัวเรือนยากจนผ่านองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยี	45
3. ปัจจัยความสำเร็จ	55
3.1 แรงบันดาลใจ	58
3.2 ความเชื่อใจและความสัมพันธ์	61
3.3 ทุนท้องถิ่น	64
3.4 สถาบันทางความเชื่อและศาสนา	67
3.5 การเสริมสร้างอำนาจ: พลังข้อมูลช่องทางเข้าถึง ทรัพยากรของกลุ่มเปราะบาง	69
3.6 นโยบายและการวางแผน: การวางแผนเป้าหมายจาก ฐานข้อมูลครัวเรือนยากจน	71

บทนำ :

โมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน

โครงการพัฒนาระบบสนับสนุนพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์ (SRA) และการพัฒนาและยกระดับสู่พื้นที่วิจัยยุทธศาสตร์ (Pre-SRA) เพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม พ.ศ. 2567 ได้ออกแบบโมเดลในการแก้ไขปัญหาความยากจนในหลากหลายรูปแบบตั้งแต่การส่งต่อความช่วยเหลือไปสู่หน่วยงานหรือโปรแกรมความช่วยเหลือต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกลไกของรัฐบาล เอกชน มูลนิธิ องค์กรทางศาสนา ในรูปแบบของการสร้างโอกาสทางการเข้าถึง “สวัสดิการหรือระบบสงเคราะห์” นอกเหนือไปจากนี้การออกแบบร่วมกันของหน่วยขับเคลื่อนองค์ความรู้ในพื้นที่คือสถาบันการศึกษา ร่วมกับการทำงานร่วมกันในหลากหลายกลไกในการออกแบบโมเดลแก้จนที่แก้ปัญหาในระดับครัวเรือน ได้แก่ โมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน (OM Local Content) โมเดลกลุ่มอาชีพและเครือข่ายชุมชน (OM Pro-poor Value Chain) และโมเดลอุตสาหกรรม (OM Area-based Industrial) ซึ่ง เป็นการสร้างการยกระดับจากการเพิ่มทักษะ (Re/Up/New-Skills) การใช้ฐานองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีในการยกระดับการแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนออกจากความยากจน

สำหรับเนื้อหาในส่วนนี้ เป็นหนึ่งในรูปแบบที่สำคัญในการสร้าง **“โมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน”** โดยในเนื้อหาของงานวิจัยในแบบใช้พื้นที่เป็นฐานเริ่มต้น (Area-based Approach) การกำหนดรูปแบบเศรษฐกิจครัวเรือน มีความสัมพันธ์อย่างมากกับการค้นหาความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น (Local Content) จากกรณีศึกษา ทั้ง 12 จังหวัด โดยจำแนกเป็นพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์ (SRA) ได้แก่ ลำปาง มุกดาหาร ภาพสินธุ์ พัทลุง ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และการพัฒนาและยกระดับสู่พื้นที่วิจัยยุทธศาสตร์ (Pre-SRA) ได้แก่ พิษณุโลก สกลนคร ร้อยเอ็ด นครราชสีมา สุรินทร์ สามารถถอดบทเรียนรูปแบบและประเด็นสำคัญของการขับเคลื่อนโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน

โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น (ดังรูปที่ 1) คือ

- 1) วัฏจักรความยากจน
- 2) กลไกสนับสนุน
- 3) ปัจจัยผลักดันสู่ความสำเร็จ

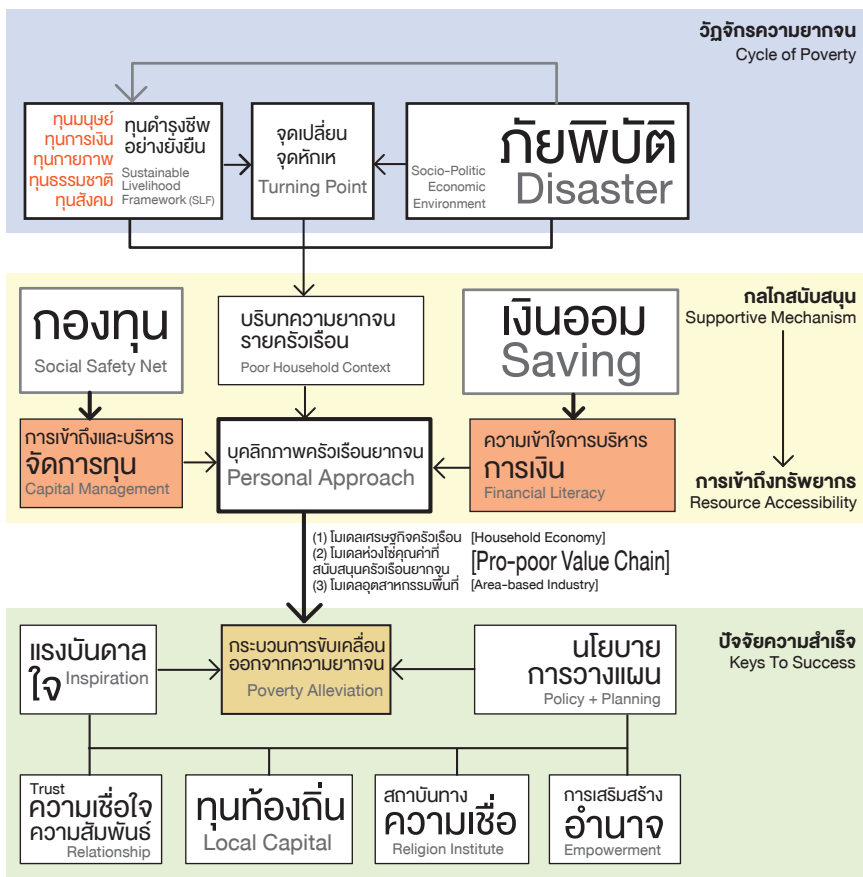
โดยองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ วัฏจักรความยากจน ที่เชื่อมโยงเข้ากับฐานต้นทุนดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework : SLF) จัดเป็นปัจจัยภายในของครัวเรือนยากจน สำหรับปัจจัยภายนอกที่สำคัญ ที่ทำให้ครัวเรือนยากจนเข้าสู่วัฏจักรความยากจนคือ ภัยพิบัติทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยในปัจจุบันจะเห็นได้อย่างเด่นชัดในกรณีของการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ทางด้านสังคม และการเมืองที่ก่อให้เกิดความไม่สงบบริเวณชายแดนในบางพื้นที่ของประเทศไทย หรือการเกิดภัยพิบัติทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มและรุนแรงมากขึ้น

ส่วนที่สองคือ กลไกสนับสนุน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 องค์ประกอบย่อย คือ ความสามารถในการบริหารจัดการการเงินในระดับครัวเรือน (Financial Literacy) เช่น การสร้างฐานเงินออม การลดหนี้ เป็นต้น โดยมีปัจจัยร่วมที่สำคัญคือ บุคลิกภาพของครัวเรือนยากจน (Persona of Poor) ซึ่งในกรณีของการศึกษาคั้งนี้จะใช้ขนาดของครัวเรือนเป็นการอธิบายให้เห็นถึงภาวะพึ่งพิงและพึ่งตนเอง (Dependency – Independency) และองค์ประกอบท้ายที่สุดคือ ปัจจัยภายนอกครัวเรือนที่เกิดจากกองทุนประกันทางสังคม (Social Safety Net) การออกแบบกระบวนการพัฒนาอาชีพ โดยการขับเคลื่อนออกจากครัวเรือนยากจนใน 3 รูปแบบคือ โมเดลเศรษฐกิจ ครัวเรือน โมเดลห่วงโซ่คุณค่าที่สนับสนุนคนจนได้รับประโยชน์และมีส่วนร่วม และโมเดลอุตสาหกรรมพื้นที่

ส่วนที่สามคือ ปัจจัยความสำเร็จของโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน โดยมี 6 ปัจจัยที่สำคัญคือ โดยเริ่มจากปัจจัยภายในระดับบุคคลและครัวเรือน (ได้แก่ แรงบันดาลใจของครัวเรือนยากจน (สะท้อนผ่านความขยันและมุ่งมั่น) ความเชื่อและความสัมพันธ์ ฯลฯ) และปัจจัยภายนอก (ได้แก่ โอกาส การเข้าถึงแหล่งทุนท้องถิ่น สถาบันทางความเชื่อ การเสริมสร้างอำนาจ การกำหนดนโยบายและการวางแผน) ซึ่งรายละเอียดดังนี้

โมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน

Local Content

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการเชื่อมโยงโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน
ที่มา: ผู้วิจัย

1

វិញ្ញា័ករក្សាម្យាក្ស

ประเด็นที่หนึ่ง “**วัฏจักรความยากจน**” ในกรณีศึกษาทั้ง 12 จังหวัด สามารถแบ่งออกเป็น 2 มิติหลักคือ ความยากจนอันเกิดจาก**ความไม่พอเพียงของฐานต้นทุนดำรงชีพออย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework : SLF)** ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนการเงิน ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนสังคม ซึ่งเป็นหนึ่งในความคิดหลักของการวิเคราะห์สภาพการหลุดพ้นของครัวเรือนยากจนของงานวิจัยฉบับนี้ จากฐานข้อมูลที่จัดเก็บในปี พ.ศ. 2567 พบว่า ภาพรวมทั้ง 12 จังหวัด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ถึง 2566 ฐานทุนมนุษย์มีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นดีที่สุด รองลงมาคือ ฐานทุนกายภาพ และทุนการเงิน เช่นเดียวกับด้านทุนธรรมชาติและสังคมที่ในภาพรวมมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเช่นกัน แต่หากเปรียบเทียบกับทุนด้านหนึ่งแล้วยังคงต้องมีการพัฒนาการที่มากขึ้น โดยเฉพาะทุนด้านธรรมชาติซึ่งเป็นฐานพื้นที่ทำกินส่วนใหญ่ของครัวเรือนยากจน ยกตัวอย่างเช่น พื้นที่นิเวศ ระบบประมงของจังหวัดปัตตานี ซึ่งส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนยากจนพื้นที่ดังกล่าวมีอาชีพประมงพื้นบ้านที่อาศัยธรรมชาติชายฝั่งที่สมบูรณ์ หรือพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดลำปางเป็นอีกหนึ่งนิเวศที่สำคัญสำหรับครัวเรือนยากจนในการหาอยู่หากิน ในส่วนประเด็นทุนสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างมาก แต่เป็นข้อค้นพบที่อาจไม่ได้อยู่ในกรอบของแบบสอบถามแต่เกิดขึ้นจากกรณีพื้นที่ต่าง ๆ เช่น การสนับสนุนขององค์กรทางความเชื่อและศาสนา หรือการสร้างกองทุนในรูปแบบที่สอดคล้องกับกลุ่มอาชีพที่เกิดขึ้นได้ขึ้น เป็นต้น

มิติที่สองที่ก่อให้เกิดการหมุนเข้าสู่ วัฏจักรความยากจน คือ มิติที่เกิดขึ้นจาก “**ภัยพิบัติ (Disaster)**” ในความเป็นจริงแล้ว สถานการณ์ของเศรษฐกิจครัวเรือนยากจน มักมีความอ่อนไหวขึ้นอยู่กับการสามารถในการสะสมฐานออมทรัพย์ของแต่ละครัวเรือน อีกทั้งเศรษฐกิจครัวเรือนส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและปศุสัตว์ที่ต้องอาศัยปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและฤดูกาลเป็นสำคัญ การเกิดขึ้นของเหตุการณ์ด้านภัยพิบัติไม่ว่าจะเป็นทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม หรือเศรษฐกิจ มักก่อให้เกิด “**การเสียหายของระบบการเงินในระดับครัวเรือน**” ที่ต้องปรับแก้ไขกับปรากฏการณ์

ทางภัยพิบัติเหล่านั้น เช่น น้ำแล้งและน้ำท่วม (ภัยพิบัติทางสิ่งแวดล้อม) การแทนที่แรงงานด้วยเทคโนโลยีและการเกิดโรคอุบัติใหม่ (ภัยพิบัติทางสังคม) หรือการผันผวนของสงครามทางการค้าในระดับโลกและการย้ายและเปลี่ยนแปลงฐานการผลิตด้านอุตสาหกรรม (ภัยพิบัติทางเศรษฐกิจ)

1.1 ปัจจัยภายในครัวเรือนที่ส่งผลในการเข้าสู่จักรความยากจน

สาเหตุหลักของการก้าวสู่จักรความยากจน แต่ในแต่ละครัวเรือนมักมี **“จุดเปลี่ยนหรือจุดหักเห”** ที่นำพาครอบครัวเข้าไปในจักรความยากจนที่แตกต่างกันออกไป ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว หรือด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น กรณีของลุงหล้าผู้ที่ต่อสู้ความยากจนสู่ความสำเร็จด้วยการเผาถ่านที่จังหวัดลำปาง **“ลุงหล้าเคยมีที่ดินเป็นของตนเอง แต่ที่ดินผืนดังกล่าวหลุดมือไป ลุงหล้ากลายเป็นคนไม่มีที่ดินที่อยู่อาศัยของตนเองเลยต้องอาศัยที่ดินของญาติในหมู่บ้านสร้างกระท่อมอยู่อาศัยเพียงลำพัง แต่ต่อมาที่ดินที่ลุงหล้าอาศัยอยู่นั้น เจ้าของที่ดินได้ขายที่ดินให้กับคนอื่น ลุงหล้าจึงกลายเป็นคนจนที่ไม่มีที่อยู่อาศัยของตนเอง”** จากคำพูดดังกล่าวพบว่า จุดเปลี่ยนแปลงครัวเรือนคือ ปัญหาความรู้ทางการเงิน (Financial Literacy) อันเป็นที่มาของการสูญเสียที่ดินหรือทุนทางกายภาพที่สำคัญที่ใช้สำหรับทั้งที่อยู่อาศัยและการผลิตของครอบครัว จึงทำให้เข้าสู่จักรความยากจนอันเกิดจากการก่อเกิดของ **“หนี้สินครัวเรือน”** ซึ่งเป็นผลสำคัญต่อทุนทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

สำหรับกรณีศึกษาของนางบุญเรียบ อุ่นพิมพ์ (แม่กุด) ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร ได้เห็นถึง การวิเคราะห์ความไม่พอเพียงของฐานต้นทุนดำรงชีพอย่างยั่งยืนในระดับครัวเรือน ซึ่งทุนที่ต่ำในทุกด้านทำให้ครอบครัวต้องเผชิญกับอุปสรรคมากมายในการดำรงชีวิต ทั้งการขาดแคลนทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การพึ่งตนเอง ผู้อื่น หรือการช่วยเหลือจากคนในชุมชนเป็นหลัก การขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองและการยกระดับสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นทำให้ไม่สามารถหนีจากวงจรของความยากจนได้ในระยะยาว สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนจากกรณีแม่กุด นั่นคือ **ปัญหาความยากจนข้ามรุ่น** โดยบทสนทนาของแม่กุด เล่าว่า “ชีวิตของแม่กุดไม่เพียงแค่การต่อสู้กับความยากจนในปัจจุบัน แต่ยังสะท้อนถึงความหวังที่ยิ่งใหญ่ในการแก้ไขปัญหความยากจนข้ามรุ่น ผ่านการสร้างโอกาสให้หลานสาวได้รับการศึกษา เพื่อก้าวไปสู่อนาคตที่ดีกว่า แม้ว่าจะต้องเผชิญกับความยากลำบากในชีวิตประจำวัน ต้องหาเช้ากินค่ำ อดบ้าง ออมบ้าง หวังเพียงแค่ว่าจะหาเงินส่งหลานไปเรียนให้สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้”

ในความเป็นจริงแล้ว สถานการณ์ความเปราะบางของครัวเรือนยากจน มีความอ่อนไหวอย่างมาก เมื่อมีจุดหักเหของครอบครัว ยกตัวอย่าง กรณีศึกษาของนายสมชัย ทองจรัส ชาวตำบลสหस्थันธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหนึ่งในครัวเรือนยากจน ปัจจุบันอาศัยร่วมกับภรรยาซึ่งกำลังป่วย เป็นโรคมะเร็งระยะสุดท้าย ก่อนหน้านี้นายสมชัยเคยมีอาชีพรับเหมาก่อสร้าง ในกรุงเทพฯ แต่ชีวิตกลับต้องพลิกผันเมื่อประสบอุบัติเหตุตกจากที่สูง ส่งผลให้ขาหักและเดินไม่สะดวก ส่งผลให้ไม่สามารถทำงานก่อสร้างได้อีก เขาจึงพาภรรยากลับมาใช้ชีวิตที่บ้านเกิด หารายได้จากการรับจ้างทำงานทั่วไป เช่น งานเชื่อมเหล็ก อย่างไรก็ตาม รายได้จากงานจ้างไม่มีความแน่นอน และไม่เพียงพอโดยเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 4,000 - 5,000 บาทต่อเดือน จากกรณีศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า จุดเปลี่ยนที่สำคัญคือ **อุบัติเหตุ** ที่หลังจากนั้น การขาด **“สวัสดิการทางอาชีพ”** เป็นผลให้เกิดการเข้าสู่วัฏจักรความยากจน อันเกิดจากศักยภาพทุนมนุษย์ในการทำงานลดลง

“จุดหักเหด้านสุขภาพ” เป็นอีกหนึ่งประเด็นศักยภาพสำคัญของการเข้าสู่วัฏจักรความยากจนที่เกิดจากทุนมนุษย์ โดยในกรณีศึกษาของไพเราะ เอ็นดู จังหวัดร้อยเอ็ด เริ่มต้นเส้นทางการทำงานจากการเป็นนักบัญชีในบริษัทเอกชนที่เมืองร้อยเอ็ด ก่อนกลับมาอยู่บ้านเพื่อดูแลลูกและรักษาโรคประจำตัว จุดเริ่มต้นของการปลูกผักเกิดจากการปลูกไว้กินเองในครัวเรือน มีเป้าหมายเพียงเพื่อให้มีสุขภาพที่ดี แต่ด้วยลักษณะงาน ทำให้ไม่ได้ชื่นชอบและไม่อยากทำนัก การปลูกผักในช่วงแรกจึงเป็นการปลูกแบบตามใจตัวเอง ไม่ต้องสนใจอะไรเพราะแค่งินเท่านั้น ได้ผลผลิตบ้าง ไม่ได้บ้างก็ไม่ได้ใส่ใจอะไร **“เป็นคนไม่ชอบปลูกผัก เลี้ยงลูกอย่างเดียว”** ในเวลาต่อมาเมื่อผู้ใหญ่บ้านชักชวนให้ไปทำงานและเข้าร่วมโครงการด้วยความเกรงใจ แต่เมื่อได้ความรู้จากโครงการแล้วกลับทำให้มีความสุขและสนใจหาความรู้เพิ่มมากขึ้น **“พอเราได้รับความรู้เรื่องปลูกผัก เราปลูกได้มาก เราก็ชอบก็เลยขยันปลูกมากขึ้น ไปแปลงทุกวันเลย มีปัญหาอะไรเราก็โทรหาอาจารย์ โทรหาน้อง ๆ ผู้ช่วย ว่าผักเป็นอะไร มีแมลงเราก็ถาม ชาวไร่ก็แก้ปัญหาได้”**

ตอนนี้ชอบปลูกผักมากค่ะ สามีกีมาช่วย
ในแปลงด้วย” ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า
จุดหักเหของครัวเรือนยากจนเริ่มต้น
จากปัญหาทางสุขภาพ แต่เมื่อสามารถ
สร้างโมเดลการแก้ไขปัญหาคายากจน
ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของครอบครัว
ได้การหาจุดออกจากวัฏจักรความยากจน
ก็สามารถทำได้เช่นกัน

อีกประเด็นตัวอย่างที่เกิดขึ้นและสร้างจุดเปลี่ยนของครัวเรือนยากจน
ในการเข้าสู่วัฏจักรความยากจนที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทางสังคม คือ
การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรในพื้นที่ชนบท ที่มักเป็นโครงสร้าง
ของครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุและเด็ก **ลักษณะรูปแบบของ
ครัวเรือนแห่วงกลาง** ที่กลุ่มวัยแรงงานย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมือง เป็นอีกหนึ่ง
ปัจจัยของโครงสร้างระดับครัวเรือนที่ก่อให้เกิดวัฏจักรความยากจน ซึ่งพบ
ในการวิเคราะห์พื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ โดยลักษณะครัวเรือนยากจน
ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคการเกษตร สมาชิกภายในครัวเรือนมักเป็น
ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ร่วมกับหลาน ๆ โดยวัยแรงงานส่วนใหญ่เดินทางออกไป
ทำงานภายนอกพื้นที่ ซึ่งมีทั้งที่ส่งเงินกลับมาทางบ้านเป็นบางครั้งหรือ
ไม่ส่งกลับมาเลย ความสัมพันธ์ของฐานการผลิตในชนบทกับปัญหาระดับ
ครัวเรือนเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ทำให้รูปแบบเศรษฐกิจครัวเรือนในจังหวัด
ที่มีการย้ายถิ่นสูงก่อให้เกิดความอ่อนแอของเศรษฐกิจระดับครัวเรือน
ดังนั้น ด้วยพื้นฐานของครัวเรือนดังกล่าวจึงมีการประชุมและวิเคราะห์
ความเหมาะสมถึงอาชีพที่ควรพัฒนาต่อยอดให้กับครัวเรือนยากจน คือ
การปลูกผักอินทรีย์ที่ต้องเสริมองค์ความรู้ในการดำเนินการอย่างประณีต
จึงเกิดการดำเนินงานภายใต้กิจกรรม“การปลูกผักอินทรีย์แก่น” ที่มุ่งเน้น

ให้ครัวเรือนยากจนมีความรู้ในการบริหารจัดการแปลงเพาะปลูก การเตรียมดิน การหมักดิน การทำปุ๋ยคอกหมัก การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำสารชีวภัณฑ์ วิธีการเพาะปลูก และการเก็บเกี่ยว หรืออาจกล่าวได้ว่า **การออกแบบโมเดลแก้จนระดับเศรษฐกิจครัวเรือนที่เหมาะสมกับโครงสร้างประชากรอาจมีรูปแบบของการปลูกผักหรือเกษตรกรรมที่ไม่ต้องใช้แรงงานหนักมากนัก**

การถอดบทเรียนในรายละเอียดในระดับโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนทำให้เรามองเห็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้กลุ่มเปราะบางเข้าสู่วิถีการความยากจนที่หลากหลายรูปแบบ สำหรับการอธิบายผ่านกรอบคิดด้านทุนทางสังคมกรณีศึกษาของจังหวัดพัทลุงมีความน่าสนใจ โดยเกิดจาก **“การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมประเพณี”** ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ป่าเป็ยร จันทรแก้ว สมาชิกโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลควนขนุน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เป็นหนึ่งใน 593 ครัวเรือนยากจนในอำเภอ ซึ่งมีจุดอ่อนในด้านการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคม แต่มีจุดเด่นในด้านทุนมนุษย์และทุนกายภาพ ป่าเป็ยรเกิดในครอบครัวใหญ่ มีพี่น้อง 9 คน และเคยมีที่ดินถึง 50 ไร่ แต่ปัจจุบันเหลือเพียง 2 ไร่ซึ่งได้ให้ลูกไปแล้ว ป่าอาศัยตัดยางและรับจ้างตัดจากสวนใกล้เคียง โดยตัดยางกันสองคนกับลุงได้วันละ 400 - 500 บาท แต่ก็ต้องตัดวันเว้นวัน โดยคุณป่าเล่าให้ฟังว่า **“ป่าหัดรำนโนรามาตั้งแต่เด็ก ๆ ปู่มีคณะโนราซื้อโนราแดง พ่อก็ตีเครื่องโนรา รับแสดงตามงานต่าง ๆ ตอนหลังคนดูโนรำน้อยลง เหลือแค่งานโนราโรงครู ทำพิธีครูหมอโนราตอนนี้ในอำเภอเขาชัยสนก็เหลือโนราเดชาคณะเดียว ป่าไม่ได้รำนโนราตั้งนานแล้ว อายุ 67 ปีแล้ว แต่ที่บ้านก็ยังทำพิธีตั้งเครื่องเช่นไหว้ครูหมอโนรา**

ในเดือนหกทุกปี ป่ากับลุงตัดยางหะและมียางของลูกนิตนึ่ง ทำสองคน ปีนี้จะได้ตัดได้ถึงสามเดือน พออาจารย์เขามาฝึก ร้อยสร้อยลูกปัดโนรา ก็มีงานตลอดตั้งแต่เริ่มมา 2-3 เดือนรวมแล้วได้หมื่นกว่าบาท” เนื้อหาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประเพณีในระดับพื้นที่ ที่สร้างรูปแบบโครงสร้างเศรษฐกิจในโมเดลระดับครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของท้องถิ่น

อีกหนึ่งจุดเปลี่ยนที่สำคัญคือ **อัตราการพึ่งตนเองของครัวเรือนยากจน** กล่าวคือ ในครัวเรือนยากจนจากข้อมูลในปี พ.ศ. 2567 พบว่า ขนาดครัวเรือนยากจนเฉลี่ยทั้ง 12 จังหวัด คือ 3.70 คนต่อครัวเรือน ซึ่งจากการวิเคราะห์ อัตราการพึ่งตนเอง คือ สัดส่วนของสมาชิกในครอบครัวที่สามารถประกอบรายได้จากโมเดลแก้ไขปัญหาคายากจนรายครัวเรือน พบว่ามีจำนวนเฉลี่ย 2.56 คนต่อครัวเรือน อีกนัยหนึ่งคือ 1 คนทำงานในครัวเรือนยากจนจะดูแลคนในครัวเรือนจำนวน 1.45 คน เมื่อพิจารณาจากกรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี พบว่า นายอับดุลละาะ กุณิง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “แบละาะ” ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวที่อาศัยอยู่กับภรรยาและลูก ๆ อีก 4 คน (ซึ่งหมายความว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีจำนวน 6 คน แต่มีคนที่มียาได้เพียง 1 คน) ในบ้านยกพื้นหลังเล็ก ๆ ที่มีหลังคามุงกระเบื้องและฝาบ้านบุด้วยสังกะสี ตั้งอยู่บนที่ดินขนาด 3 งาน บริเวณข้างบ้านมีการเลี้ยงแพะ ไก่พื้นบ้าน และวัว ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของครอบครัวจากกรณีศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า **ภาวะพึ่งตนเองของครัวเรือนดังกล่าวอยู่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของครัวเรือนยากจนที่สามารถทำงาน 1 คนที่ต้องหาเลี้ยงคนได้ 1.45 คน**

บริบทของพื้นที่ทาง “ความเชื่อและบรรทัดฐานทางสังคมและการปรับตัว” ที่สะท้อนออกมาในบุคลิกภาพของครัวเรือนยากจนเป็นอีกปัจจัยที่สร้างจุดหักเหเข้าสู่วัฏจักรความยากจน หนึ่งในตัวอย่างที่น่าสนใจคือ อารีนา ยะสา หญิงชาวมุสลิมวัย 30 ปี ภูมิศึกษาของจังหวัดยะลาที่เคยเป็นแม่บ้านที่พึ่งตนเองรายได้จากสามีแต่เพียงอย่างเดียว ประกอบกับต้องใช้เวลาด้านใหญ่กับการเลี้ยงดูลูกทำให้ไม่สามารถออกไปจากชุมชนเพื่อทำงานในพื้นที่นอกชุมชนได้ แต่เมื่อได้เข้าร่วมกลุ่มกราฟทวิงพญาเธอได้ใช้ทักษะในด้านบัญชีและการสื่อสารเพื่อช่วยยกระดับการตลาดของกลุ่ม รวมถึงช่วยพัฒนาช่องทางการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ผ่าน "Etsy" Marketplace Platform ที่มีแต่สินค้า Handmade จากช่างฝีมือทั่วโลก ทำให้ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มได้รับความนิยมไปสู่ตลาดในระดับโลก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง “บุคลิกภาพของบทบาทของสตรีในครัวเรือนยากจนภายใต้บริบทของศาสนา ความเชื่อและบรรทัดฐานของสังคม ที่สามารถปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถดำรงอยู่ของการรักษาสถาบันครอบครัวอยู่ได้” ในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นถึง “บทบาทของสตรี” ที่ปรับเปลี่ยนและนำไปสู่การปรับตัวและยกระดับรายได้ครัวเรือน

“มุมมองและการเข้าถึงโอกาส” เป็นอีกหนึ่งจุดหักเหที่สำคัญในการนำพาครัวเรือน ยากจนเข้าหรือออกจากวัฏจักรจากความยากจน จากกรณีศึกษาของจังหวัดนราธิวาส โดยการพัฒนากลไกความร่วมมือบูรณาการภาคีเครือข่ายในการจัดปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมท่ามกลางปัญหาความยากจนเรื้อรังในพื้นที่เมืองนราธิวาส ซึ่งซ้ำเติมด้วยสถานการณ์อุทกภัยและการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจที่จำกัด โครงการวิจัย “J-Job โมเดล” ได้ถูกออกแบบให้เป็นเครื่องมือกลางที่บูรณาการเครือข่ายภาคีภาครัฐ ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างระบบสนับสนุนที่ยั่งยืนในการจัดการความยากจนเชิงพื้นที่ ความร่วมมือจากหน่วยงานระดับจังหวัด อาทิ กระทรวงแรงงาน สำนักงานแรงงานจังหวัด สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน เทศบาลเมืองนราธิวาส และมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ได้ก่อให้เกิดกลไกที่ส่งเสริมทั้งการเรียนรู้ทักษะอาชีพ และการเข้าถึงตลาดงาน ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ออกแบบมาโดยเฉพาะกับบริบทของคนชายแดนใต้ ภายใต้กรอบ MAJU-JAYA Model การพัฒนาเชิงกลยุทธ์นี้ไม่ได้ตั้งอยู่บนเป้าหมายเพียงระยะสั้น แต่คือการสร้าง **“ระบบนิเวศของโอกาส”** ที่ชุมชนมีบทบาทนำในการขับเคลื่อนด้วยตนเอง การเปลี่ยนสถานการณ์ของปัญหาให้มองเห็นโอกาสเป็นการสร้างระบบคิดที่มองเห็นช่องว่างของการสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

จากกรณีศึกษาต่าง ๆ ที่อธิบายมาในข้างต้นเห็นได้ว่า เกี่ยวข้องผ่าน **ฐานทุนดำรงชีพอย่างยั่งยืน** โดยส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้น กับฐานทุนในระดับปัจเจกหรือครัวเรือน อันได้แก่ ทุนทางการเงิน ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม อันเนื่องมาจากการศึกษาในครั้งนี้ ถอดสังเคราะห์ชุดความรู้จากกรณีศึกษารายครัวเรือน จึงทำให้เนื้อหาที่ได้การให้น้ำหนักสำหรับมุมมองจากครัวเรือนเป็นสำคัญ แต่ในความเป็นจริงแล้ว**ความขาดแคลนในด้านทุนกายภาพ** ที่เป็นประเด็นร่วมของกรณีศึกษาที่สำคัญ คือ การขาดแคลนที่ดินทำกิน ทั้งนี้ โดยส่วนใหญ่รูปแบบการแก้ไขปัญหา ในพื้นที่ที่เกิดขึ้นมักเป็นการ

ใช้รูปแบบการพัฒนาหรือการทำเกษตรใน “ที่ดินแปลงรวม” ทั้งที่เป็นที่ดินที่ได้จาก หน่วยงานของรัฐ สถาบันทางศาสนา ภาคเอกชน รวมถึงมหาวิทยาลัย โดยกำหนดเป็นมาตรการและข้อกำหนดร่วมในการใช้ประโยชน์ และหลักการคัดกรองผู้มีสิทธิ์ สำหรับกรณี ที่เกิดขึ้นในสภาวะความไม่สงบชายแดนที่ผ่านมา พื้นที่อำเภอเยะวิก จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบชายแดน แต่ได้แบ่งปันแปลงที่ดินแปลงรวมของตนเองให้กับครัวเรือนยากจนที่อพยพย้ายถิ่นมาจากพื้นที่ประสบภัยพิบัติดังกล่าว

ปัจจัยที่ทำให้ครัวเรือนยากจนเข้าสู่วัฏจักรความยากจนที่เกิดขึ้นจาก**ฐานทุนด้านสิ่งแวดล้อม** เห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีศึกษาของจังหวัดปัตตานี ที่พื้นที่ชายฝั่งซึ่งเป็นฐานทุนสำคัญสำหรับประมงพื้นบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการเคลื่อนตัวทรายและชายหาดทำให้เกิดการตื้นเขินของอ่าวและพื้นที่ชายฝั่ง ซึ่งผลดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของจำนวนสัตว์ทะเลที่ประมงชายฝั่งสามารถหาได้ หรือในกรณีของจังหวัดลำปางที่มีการทำงานในพื้นที่เกี่ยวเนื่องกับสภาพนิเวศแวดล้อมของการทำเหมืองไฟฟ้าแม่เมาะ ที่ก่อให้เกิดผลไปสู่สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบกับการผลิตในพื้นที่ รวมถึงสุขภาพของประชาชน ดังนั้นการสูญเสียคุณภาพของการจัดการทุนด้านสิ่งแวดล้อม มักเป็นกรอบที่มาจากปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้ครัวเรือนยากจน ถูกผลกระทบจากโครงสร้างการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในระดับนโยบาย

1.2 ปัจจัยภายนอกครัวเรือนที่ส่งผลในการเข้าสู่วิถีการความยากจน

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลในการเข้าสู่วิถีการความยากจน คือ ปัจจัยด้านภัยพิบัติ อันเนื่องมาจาก ข้อจำกัดของฐานทุนของครัวเรือนยากจน 5 ด้าน ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น หากเกิด “สภาวะภัยพิบัติ” ซึ่งไม่สามารถคาดการณ์ได้ ความสามารถในการรองรับการเปลี่ยนแปลง สำหรับครัวเรือนยากจน จึงประสบปัญหาค่อนข้างน้อย สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ได้จำแนกประเภทของภัยพิบัติออกเป็น 3 ประเภท คือ ด้านสังคมและการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม โดยแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

จากสถานการณ์ “ภัยพิบัติสังคมการเมือง” ล่าสุด ที่เกิดขึ้นกับความไม่สงบชายแดนระหว่างเพื่อนบ้านกับประเทศไทย เป็นผลกระทบที่ชัดเจนที่ก่อให้เกิด การเข้าสู่วิถีการความยากจนเพิ่มมากขึ้น ข้อมูลในช่วงเวลาดังกล่าวพบว่า จังหวัดสุรินทร์มีผู้อพยพกว่า 101,296 คน โดยอาศัยศูนย์พักพิงชั่วคราว จำนวน 55,867 คน และพักอาศัยอยู่ในบ้านญาติ 45,429 คน ครอบคลุมพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ 5 อำเภอ 46 ตำบล 571 หมู่บ้าน สำหรับจังหวัดบุรีรัมย์ มีจำนวนผู้อพยพ กว่า 17,000 คน โดยเป็นคนยากจนจำนวน 8,013 คน แยกออกเป็นรายอำเภอ ได้แก่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ 1,424 ครัวเรือน 6,096 คน อำเภอโนนดินแดง 104 ครัวเรือน 371 คน อำเภอละหานทราย 228 ครัวเรือน 1,113 คน และอำเภอบ้านกรวด 460 ครัวเรือน 2,177 คน ทั้งนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับความไม่สงบชายแดน อาจไม่ได้ส่งผลเฉพาะแต่ครัวเรือนยากจนเดิม แต่อาจหมายรวมถึงกลุ่มคนจนที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มอยู่ลำบาก พออยู่ได้ และ หรือแม้แต่อยู่ดี อาจเปลี่ยนแปลงสถานะเป็นครัวเรือนยากจน

ภัยพิบัติที่สองคือ **ด้านเศรษฐกิจ** อันไหนมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจ (Economic Disturb) พบว่ามีแรงกดดันในหลายด้าน เช่น การบริโภคในประเทศอ่อนตัวลง และความเชื่อมั่นของผู้บริโภคลดต่ำที่สุดในรอบ 2.5 ปี¹ ความไม่มั่นคง ของกลุ่มธุรกิจส่งออกอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านภาษีของประเทศสหรัฐอเมริกา² การขาดเสถียรภาพทางการเมือง ซึ่งรวมถึงความไม่มั่นคงทางด้านผู้นำก่อให้เกิดความกังวลในการใช้แผนงบประมาณแผ่นดิน และก่อให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงต่อการลงทุน³ การฟื้นตัวทางการท่องเที่ยวที่ลดลง โดยคาดการณ์ว่าจะกลับมาสู่ตัวเลขทางเศรษฐกิจก่อนโรคระบาดโควิดภายในกลางปี 2569⁴ การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในภาพใหญ่ ส่งผลอย่างมากต่อกลุ่มครัวเรือนยากจนที่จะเข้าสู่วัฏจักรความยากจน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบการผลิตในฐานการผลิตเดิม รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทำให้ลดการใช้แรงงาน รวมถึงแรงงานที่มีทักษะอาจจำเป็น ต้องมีการเปลี่ยนแปลงด้วยการเพิ่มหรือเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ

สุดท้ายคือ **ภัยพิบัติด้านสิ่งแวดล้อม** เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเข้าสู่วัฏจักรความยากจน ในกรณีศึกษาของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ประเด็นเชิงพื้นที่ ที่มีขนาดพื้นที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีจำนวนประชากรเป็นอันดับสองรองจากกรุงเทพมหานคร พื้นที่ในจังหวัดมีความแตกต่างหลาย บางพื้นที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอด โดยเฉพาะในอำเภอที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการขยายตัวของเมือง ในขณะที่บางพื้นที่ไม่มีศักยภาพในการพัฒนามากนัก ส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท นอกจากนี้ยังประสบปัญหาภัยพิบัติจากน้ำท่วม

¹ https://www.reuters.com/world/asia-pacific/bank-thailand-set-cut-rates-august-13-support-economy-2025-08-08/?utm_source=chatgpt.com เข้าถึงข้อมูล 10 สิงหาคม 2568

² https://www.reuters.com/markets/thai-monetary-policy-must-stay-flexible-headwinds-build-central-bank-deputy-says-2025-07-02/?utm_source=chatgpt.com เข้าถึงข้อมูล 10 สิงหาคม 2568

³ https://www.wsj.com/articles/thailands-rate-decision-comes-as-politics-cast-cloud-over-economy-0435dc30?utm_source=chatgpt.com เข้าถึงข้อมูล 10 สิงหาคม 2568

⁴ https://www.reuters.com/world/asia-pacific/hold-world-bank-cuts-thailands-2025-gdp-growth-outlook-18-29-2025-07-03/?utm_source=chatgpt.com เข้าถึงข้อมูล 10 สิงหาคม 2568

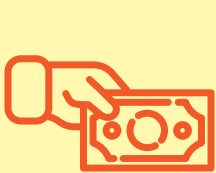
และน้ำแล้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอำเภอสีดา ในปี พ.ศ. 2566 ได้มีการสำรวจ
ครัวเรือนยากจนและพบว่า มี 7,503 ครัวเรือน หรือประมาณ 25,369 คน
ที่มีรายได้น้อย ในพื้นที่นี้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและ
รับจ้าง และเกือบทั้งหมดกำลังมองหาความรู้ในการเพิ่มผลผลิตพืชระยะสั้น
และการสร้างรายได้ที่มั่นคงตลอดทั้งปี การสร้างแนวคิดการปรับเปลี่ยน
ความเปราะบางให้เป็นจุดแข็ง (Anti-fragility) เช่น การปรับเปลี่ยน
พฤติกรรมและพันธธรรมในการเพาะปลูกที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง
สภาพแวดล้อม

สรุปได้ว่า ภัยพิบัติด้านต่าง ๆ เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิด
การขับเคลื่อนครัวเรือนเข้าสู่วัฏจักรความยากจน ดังนั้น การออกแบบกลไก
และโครงสร้าง ในการรองรับเหตุที่แตกต่างหลากหลาย ทั้งในด้านสถานการณ์
บริบทพื้นที่ และระดับความรุนแรงของภัย ซึ่งจากบทเรียนการจัดการภัยพิบัติ
ซึ่งส่งผลกระทบต่อครัวเรือนยากจน ในงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า มหาวิทยาลัยและ
สถาบันการศึกษาในพื้นที่มีฐานข้อมูลที่ชัดเจนในการจัดการ โดยเฉพาะ
กลุ่มเป้าหมายที่เป็นครัวเรือนเปราะบาง เช่น ครัวเรือนยากจน จัดเป็น
ฐานข้อมูลที่ดีในการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉินในสถานะต่าง ๆ นอกเหนือไป
จากนี้ ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อสถาบันการศึกษา เป็นหนึ่งปัจจัย
สำคัญสำหรับการบริหารทรัพยากรในสถานการณ์ฉุกเฉิน ดังนั้น
สถาบันวิชาการในพื้นที่ควรมีบทบาทอยู่ในระบบโครงสร้างการจัดการ
ภัยพิบัติ โดย **บทบาทของ อว. ส่วนหน้า** อันเป็นบทบาทสำคัญที่ตรงตาม
ภารกิจของทางสถาบันวิชาการในแต่ละแห่ง ทั้งนี้บทบาทดังกล่าว ส่งผลต่อ
การพัฒนาแผนและงบประมาณในการดำเนินการ การจัดการภัยพิบัติ
ที่ผ่านมาสถาบันวิชาการมีการจัดทำระบบข้อมูลระบบประสานงานอาสาสมัคร
ระบบจัดการความช่วยเหลือผู้คนช่วงเผชิญเหตุและในช่วงฟื้นฟู โดยใช้
ทรัพยากรของสถาบันวิชาการ และการบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา

2

กลไกบรรเทาปัญหาความยากจน :
องค์ความรู้ในการบริหารการเงิน
การพัฒนาอาชีพ การสร้างสวัสดิการ
จากระดับครัวเรือน สู่ระดับกลุ่มชุมชน
และเครือข่าย

การสังเคราะห์กลไกสนับสนุนการแก้ไขปัญหาระดับครัวเรือนยากจนสามารถจำแนกองค์ประกอบออกเป็น ปัจจัยภายในของครัวเรือนยากจน ซึ่งแบ่งออกเป็น บริบทความยากจนรายครัวเรือน ที่สะท้อนผ่านบุคลิกภาพของครัวเรือนยากจน และสถานการณ์การบริหารทรัพย์สินในครัวเรือน ที่สะท้อนผ่านเงินออม และปริมาณหนี้สิน ส่วนปัจจัยภายนอกครัวเรือนยากจนจะมีองค์ประกอบสำคัญคือ ระบบสวัสดิการสังคม ระบบกองทุนรวม โดยการอธิบายการเข้าถึงและการบริหารจัดการทุนเหล่านั้น ทั้งหมดนี้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 บริบทความยากจนผ่านบุคลิกภาพของครัวเรือนยากจน

เนื้อหาในส่วนนี้ ได้ถูกอธิบายออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ โดยในส่วนที่หนึ่งจะเป็นการอธิบายผ่านแนวคิดอัตราการพึงพิงและพึ่งตนเอง โดยเปิดเผยให้เห็นถึงโครงสร้างระดับครัวเรือนที่มีผลต่อการเข้าสู่วัฏจักรความยากจน สำหรับส่วนที่ 2 คือการอธิบายความเข้าใจในการบริหารการเงิน ซึ่งเป็นการบริหารความสัมพันธ์ระหว่าง รายได้ การลดหนี้ และการสร้างฐานการออม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

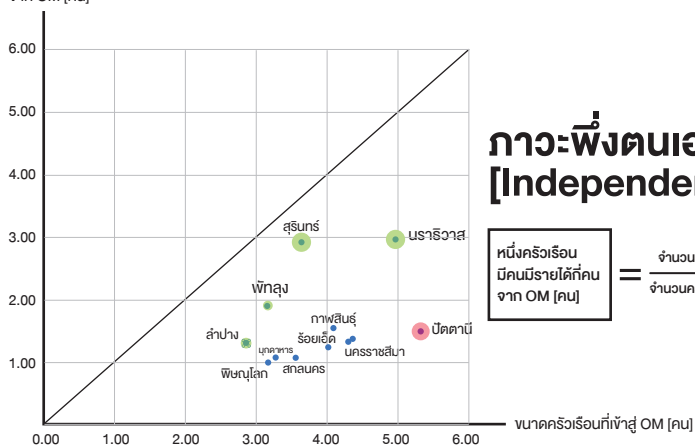
2.1.1 โครงสร้างครัวเรือนผ่านอัตราการพึ่งตนเองและพึ่งตนเอง

ในการสังเคราะห์ผลของการวิจัยจากฐานข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (DSS : Data Support System) ทำให้เห็นภาพของโครงสร้างขนาดครัวเรือนยากจน โดยพิจารณาจากจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้จากการเข้าร่วม Operating Model ในปี พ.ศ. 2567 รายจังหวัด สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มครัวเรือนขนาดใหญ่ (เฉลี่ยมากกว่า 4.5 คนต่อครัวเรือนขึ้นไป) คือ ปัตตานี รองลงมาคือ นราธิวาส (เฉลี่ยครัวเรือนละ 5.31 และ 4.95 คน ตามลำดับ) กลุ่มครัวเรือนขนาด 3.5 ถึง 4.5 คน ซึ่งในกรอบนี้จะเป็นครัวเรือนขนาดกลาง คือ สกลนคร สุรินทร์ ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ นครราชสีมา ยะลา (เฉลี่ยครัวเรือนละ 3.55, 3.63, 4.01, 4.08, 4.29, และ 4.35 คน ตามลำดับ) และกลุ่มถัดมา คือกลุ่มที่มีครัวเรือนขนาดเล็ก กว่า 3.5 คน ต่อครัวเรือน ได้แก่ พัทลุง พิชณุโลก และมุกดาหาร (เฉลี่ยครัวเรือนละ 3.15, 3.17, และ 3.26 คน ตามลำดับ) และกลุ่มสุดท้ายคือ กลุ่มขนาดครัวเรือนขนาดเล็ก คือ ลำปาง ที่มีขนาดครัวเรือนเฉลี่ย 2.86 คน จากฐานของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่แตกต่างนำมาซึ่ง การสร้างการวิเคราะห์ศักยภาพในการสร้างรายได้ของสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน จากฐานข้อมูลสำคัญในชุดนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้สร้าง **“แบบจำลองการอธิบายอัตราภาวะการพึ่งตนเองและพึ่งตนเอง”** จากโมเดลของการวิจัยเป็นตัวตั้งเริ่มต้นสร้างแบบจำลองนี้ ทั้งนี้แบบจำลองดังกล่าวยังไม่สามารถอธิบายภาพใหญ่ของสังคมในระดับแต่ละพื้นที่ได้ แต่จะสามารถอธิบายภายใต้บริบทและสถานการณ์ของการวิจัยในฉบับนี้

ภาวะพึ่งตนเอง (Independency) ในความหมายของงานวิจัยฉบับนี้

ได้ตีความหมายถึง สัดส่วนของสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถในการสร้างรายได้จากการเข้าร่วมโครงการ (ดูรูปที่ 2 ประกอบ) ต่อจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้จากการเข้าร่วมโครงการ พบว่า กลุ่มพื้นที่ที่มีภาวะพึ่งตนเองสูง คือ นราธิวาส และสุรินทร์ (อัตราการพึ่งตนเอง 2.97 และ 2.92 คนตามลำดับ) หรืออธิบายได้ว่าในหนึ่งครัวเรือนสามารถทำรายได้จากการเข้าร่วมโครงการได้ ประมาณ 2.97 และ 2.92 คน รองลงมาคือ กลุ่มที่มีภาวะพึ่งตนเองระดับระหว่าง 1.5 – 2.0 คน คือ พัทลุง กาฬสินธุ์ และ ปัตตานี (อัตราการพึ่งตนเอง 1.91, 1.55 และ 1.49 คน ตามลำดับ) และกลุ่มสุดท้ายที่มีภาวะพึ่งตนเอง ระหว่าง 1 - 1.5 คน คือ ยะลา นครราชสีมา ลำปาง ร้อยเอ็ด มุกดาหาร สกลนคร และพิษณุโลก (อัตราการพึ่งตนเอง 1.38, 1.33, 1.31, 1.25, 1.07, 1.07 และ 1.00 คนตามลำดับ) การอธิบายภาวะพึ่งตนเองในส่วนนี้เมื่อเทียบกับสัดส่วนของขนาดครัวเรือน พบว่า โมเดลการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับครัวเรือน สามารถออกแบบรองรับรูปแบบของภาวะพึ่งตนเองของครอบครัวในจังหวัดนราธิวาส สุรินทร์ พัทลุง และลำปาง ได้เป็นอย่างดี

ภาวะพึ่งตนเอง [Independency]
หนึ่งครัวเรือนมีคนรายได้กี่คน
จาก OM [คน]

ภาวะพึ่งตนเอง [Independency]

หนึ่งครัวเรือน
มีคนมีรายได้กี่คน
จาก OM [คน]

$$= \frac{\text{จำนวนคนจนที่มีรายได้จาก OM [คน]}}{\text{จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้จาก OM [คน]}}$$

รูปที่ 2 กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะพึ่งตนเองกับขนาดครัวเรือนที่เข้าสู่ Operating Model
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาวะระหว่างกึ่งกลางระหว่างฟุ้งฟิงและฟุ้งตนเอง ในความหมายของงานวิจัยฉบับนี้ หมายถึงกลุ่มที่มีศักยภาพในการทำงาน และสร้างรายได้ของครัวเรือนยากจน ซึ่งหมายรวมถึงผู้เข้าร่วมอบรมการพัฒนาทักษะอาชีพร่วมกับโครงการแต่ไม่มีผลทางรายได้ที่เกิดขึ้นจากโครงการ ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่อาจมีความไม่เหมาะสมกับโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนดังกล่าว หรืออาจจะมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ขนาดของที่ดิน อาจจะไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการประกอบอาชีพในระดับสมาชิกครัวเรือนได้จำนวนหลายคน อย่างไรก็ตามแบบจำลองของการอธิบายภาวะฟุ้งตนเองและฟุ้งตนเองของรายงานฉบับนี้ กลุ่มสมาชิกในครัวเรือนยากจนกลุ่มดังกล่าว เป็นกลุ่มที่ควรเฝ้าระวัง เพราะสามารถเป็นทั้งศักยภาพและข้อจำกัดของครัวเรือนได้ ยกตัวอย่างเช่น โมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนสามารถออกแบบรองรับกลุ่มคนดังกล่าวในการสร้างรายได้จะเปลี่ยนไปเป็นศักยภาพของครัวเรือน คือเข้าสู่ภาวะฟุ้งตนเอง แต่ในทางกลับกันหากไม่สามารถจัดทักษะและอาชีพที่เหมาะสมกับกลุ่มดังกล่าวได้ กลุ่มประชากรดังกล่าวจะนำพาเข้าสู่ภาวะฟุ้งฟิง ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคของครัวเรือนได้

จากสมการแรก (ดูรูปที่ 3 ประกอบ) คือ การค้นหาความสามารถของสมาชิกในครัวเรือนในการสร้างรายได้ (คน) โดยการนำจำนวนคนยากจนที่ได้รับการพัฒนาจากโครงการ หาดด้วยจำนวนครัวเรือนยากจนที่ได้รับการพัฒนา หลังจากนั้นนำค่าที่ได้ไปค้นหาภาวะกึ่งกลางระหว่างฟุ้งฟิงและฟุ้งตนเอง โดยค้นหาหนึ่งครัวเรือนมีคนที่สามารถในการทำงานแต่ไม่มีรายได้ (คน) ซึ่งได้จากการนำเอาความสามารถของสมาชิกในครัวเรือนในการสร้างรายได้ หักลบกับภาวะฟุ้งตนเอง ในการเข้าร่วมโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน จากรูปชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า จังหวัดที่มีสัดส่วนของภาวะกึ่งกลางระหว่างฟุ้งฟิงและฟุ้งตนเองค่อนข้างมากคือ ปัตตานี และ ภาพสินธุ์ และ พิชณุโลก (จำนวน 2.88, และ 2.45 คนต่อครัวเรือน) ซึ่งหมายความว่าจำนวนคนที่เข้าร่วมพัฒนาทักษะแต่ไม่มีรายได้ที่เกิดขึ้นในรายครัวเรือนกลุ่มที่สองคือ พิชณุโลก และพัทลุง (จำนวน 1.67 และ 1.08 คนต่อครัวเรือน) โดยมีความเป็นไปได้ที่อาจมีความจำเป็นต้องปรับปรุงตั้งแต่ระบบการคัดกรอง

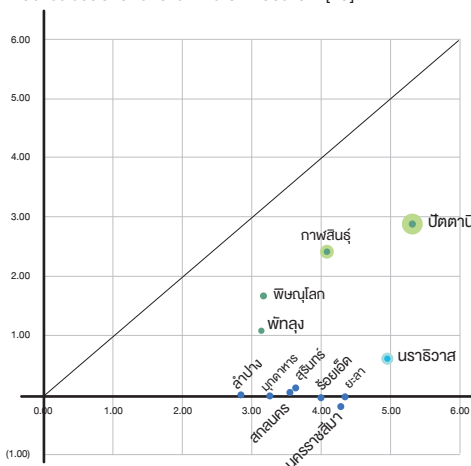
การวิเคราะห์ รวมถึงพิจารณาถึงการจัดการเชิงพื้นที่ที่เหมาะสมกับกลุ่มประชากรดังกล่าว และกลุ่มที่สามคือ กลุ่มจังหวัดที่มีสัดส่วนของภาวะกึ่งกลางระหว่างพึ่งพิงและพึ่งตนเองใกล้เคียงกับภาวะพึ่งตนเอง คือ นครราชสีมา สุรินทร์ สกลนคร ลำปาง มุกดาหาร ยะลา ร้อยเอ็ด และนครราชสีมา

ภาวะกึ่งกลางระหว่างพึ่งพิงและพึ่งตนเอง
หนึ่งครัวเรือนมีคนที่สามารถทำงานแต่ไม่มีรายได้ [คน]

ความสามารถของ
สมาชิกในครัวเรือน
ในการสร้างรายได้
[คน]

$$= \frac{\text{จำนวนคนยากจนที่ได้รับการพัฒนา [คน]}}{\text{จำนวนครัวเรือนยากจนที่ได้รับการพัฒนา [คน]}}$$

ภาวะกึ่งกลางระหว่าง พึ่งพิงและพึ่งตนเอง

หนึ่งครัวเรือน
มีคนที่สามารถ
ทำงานแต่ไม่มี
รายได้ [คน]

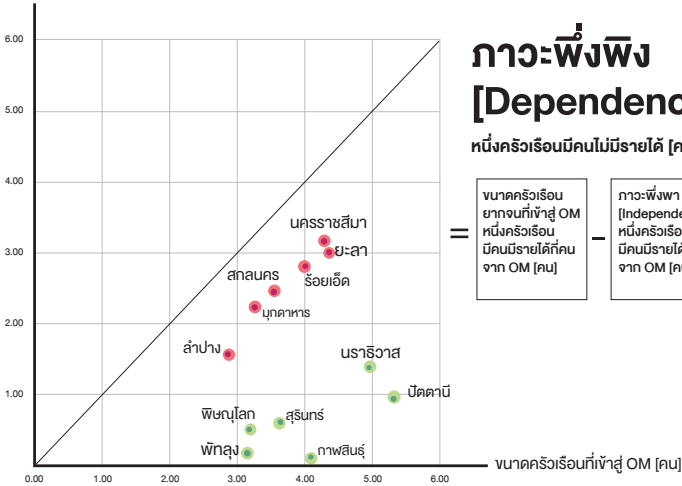
ความสามารถ
ของสมาชิกใน
ครัวเรือนในการ
สร้างรายได้
[คน]

ภาวะพึ่งพา
[Independence]
หนึ่งครัวเรือน
มีคนมีรายได้ที่คน
จาก OM [คน]

รูปที่ 3 กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะกึ่งกลางระหว่างพึ่งพิงและพึ่งตนเองกับขนาดครัวเรือนที่เข้าสู่ Operating Model
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาวะพึ่งพิง (Dependency) ซึ่งหมายถึง สัดส่วนของสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่มีรายได้จากโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน โดยสมมุติฐานแล้ว คาดการณ์ว่ากลุ่มประชากรดังกล่าวมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นสมาชิกวัยเด็กและผู้สูงอายุ ที่อาจไม่มีรายได้ การหาขนาดภาวะพึ่งพิง ทำได้จากการนำเอาขนาดครัวเรือนยากจนที่เข้าสู่ โมเดลการแก้ไขปัญหา หักลบกับสภาวะพึ่งตนเองและภาวะกึ่งกลางระหว่างพึ่งพิงและพึ่งตนเอง จากรูปที่ 4 สามารถแบ่งกลุ่มออกได้เป็นสองกลุ่มคือ ภาวะพึ่งพิงมากกว่า 2 คนขึ้นไป คือนครราชสีมา ยะลา ร้อยเอ็ด สกลนคร และ มุกดาหาร (จำนวน 3.16, 3.01, 2.81, 2.45, และ 2.22 คนต่อครัวเรือน) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มที่มีภาวะพึ่งพิง ระหว่าง 1-2 คนขึ้นไป ได้แก่ ลำปาง นราธิวาส ปัตตานี สุรินทร์ พิษณุโลก พัทลุง และ กาฬสินธุ์ (จำนวน 1.56, 1.37, 0.94, 0.61, 0.50, 0.16 และ 0.11 คนต่อครัวเรือน) สำหรับ กลุ่มภาวะที่มีการพึ่งพิงสูง มีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องออกแบบโมเดลแก้ไขปัญหาความยากจนที่สามารถรองรับภาระที่เกิดขึ้นยกตัวอย่างเช่น นครราชสีมา มีขนาดครัวเรือน 4.29 คน มีภาวะพึ่งตนเอง 1.33 คน มีภาวะกึ่งกลางระหว่างพึ่งตนเองและพึ่งพิง ดิตลบ 0.21 (หมายความว่าไม่มีผู้ไม่ได้เข้าร่วมอบรมแต่มีรายได้) และมีภาวะพึ่งพิง 3.16 คน ดังนั้นการวิเคราะห์โครงสร้างครัวเรือนที่ก่อให้เกิดความยากจนจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างมากในการออกแบบโมเดลแก้จนโดยเฉพาะในระดับครัวเรือน

ภาวะพึ่งพิง [Dependency]
หนึ่งครัวเรือนมีคนไม่มีรายได้ [คน]

ภาวะพึ่งพิง [Dependency]

หนึ่งครัวเรือนมีคนไม่มีรายได้ [คน]

=

ขนาดครัวเรือน
ยากจนที่เข้าสู่ OM
หนึ่งครัวเรือน
มีคนมีรายได้ที่เกิน
จาก OM [คน]

-

ภาวะพึ่งพา
[Independence]
หนึ่งครัวเรือน
มีคนมีรายได้ที่เกิน
จาก OM [คน]

-

ภาวะกึ่งกลางระหว่าง
พึ่งพิงและพึ่งพา
[Inter-dependence]
หนึ่งครัวเรือนมีคน
ที่สามารถทำงาน
แต่ไม่มีรายได้ [คน]

รูปที่ 4 กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะพึ่งพิงกับขนาดครัวเรือนที่เข้าสู่ Operating Model
ที่มา : ผู้วิจัย

2.1.2 การบริการการเงินในระดับครัวเรือน

กลไกการเงินที่เชื่อมโยงในระดับครัวเรือนไปสู่ระดับกลุ่ม ชุมชนและเครือข่าย มีส่วนสำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนครัวเรือนยากจน ไปสู่การแก้ไขปัญหา ปัจจัยภายในที่สำคัญ คือ **ความเข้าใจในการบริหารการเงินระดับครัวเรือน (Financial Literacy)** ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเด็น คือ **องค์ความรู้ในการบริหารทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงิน และทัศนคติทางการเงิน** ซึ่งฐานคิดหลักในการบริหารทางการเงินระดับครัวเรือนมีความชัดเจนอย่างมากว่าอยู่บนฐานของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ดังจะเห็นได้จากการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2563 โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่ตำบลยะวิ๊ก อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยมีแนวทางหลักในการดำเนินงานคือการปลูกผักอินทรีย์เป็นกิจกรรมพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างโมเดลแก้จน (Practical Poverty Alleviation Model : PPAM) โดยใช้กรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) เป็นพื้นฐาน รวมถึงการบูรณาการร่วมกับคณะกรรมการบริหารศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยตาม**แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** และการทำงานร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ ผ่านกลไกของ **“บ้าน-วัด-โรงเรียน-และส่วนราชการ”**

จากการศึกษากรอบกลไกองค์ความรู้ทางการเงินในการขจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จ พบว่า **กัณฑ์ทางจิตวิทยาเกี่ยวกับความยากจน** คืออีกหนึ่งประเด็นที่สำคัญ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นย่อยคือ **การพึ่งตนเองของความยากจน (Poverty Dependence) ความเสี่ยง (Risk Appetite) และการจำกัดการเข้าถึงข้อมูล (Barrier to Entry Information)** ทั้งสามประเด็นจะเชื่อมโยงไปกับการสร้างการมีส่วนร่วมทางตลาดการเงินใน 3 ประเด็น โดยการแก้ปัญหาความพึ่งตนเองของความยากจน คือ **การสร้างความเป็นผู้ประกอบการที่มีความเข้าใจทางการเงิน (Financial Entrepreneurship)** ส่วนกัณฑ์อีกประการที่สำคัญของโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนยากจน คือความสามารถในการเสี่ยง ซึ่งถูกเชื่อมโยงเข้ากับระบบประกันความเสี่ยงทางการค้าและทางสังคม (Social and Economic Safety Net) ในประเด็นเกี่ยวกับการจำกัดของข้อมูลได้ถูกแก้ไขโดยการใช้องค์ความรู้ผ่านฐานความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยี (Knowledge-Based Driven)

กลไกองค์ความรู้ทางการเงินในการจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จ

Mechanism of Household financial literacy Alleviating relative poverty.

Adapted from Shanping Wang (2022)

รูปที่ 5 กลไกองค์ความรู้ทางการเงินในการจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จ

2.2 ความเปลี่ยนแปลงจากการสร้างการพึ่งตนเองไปสู่การสร้าง ความเป็นผู้ประกอบการ

ในกรณีศึกษาพบว่า การสร้างการเชื่อมโยงระหว่างโมเดลเศรษฐกิจ
ครัวเรือนกับ “การสร้างความเป็นผู้ประกอบการ” เป็นหนึ่งในกระบวนการ
ที่สำคัญในการขจัดความยากจน ดังจะเห็นได้จากกรณีของลุงหล้า จังหวัด
ลำปาง เล่าให้ฟังหลังจากที่เข้าร่วมพัฒนาอาชีพกับโครงการวิจัยว่า ลุงหล้า
มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายถ่าน มีเครื่องมือในการประกอบอาชีพ คือ
เตาเผาถ่านไร้ควันแบบถึง 200 ลิตร ที่ทางมหาวิทยาลัยมอบให้ มีความสุข
จากรายได้ที่เข้ามาในครอบครัว ลุงหล้าขายถ่านในราคากระสอบละ 65 บาท
โดยในการเผาถ่านแต่ละรอบสามารถขายได้มากถึงวันละ 20 กระสอบ
คิดเป็นเงิน 1,300 บาทต่อวัน แสดงให้เห็นถึงภาวะพึ่งตนเอง และนอกจากนี้
ลุงหล้ายังเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยการรวมหุ้นกับคนใน
ชุมชน ในการแปรรูปและผลิตถ่านอัดแท่งพลังงานสูงเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม
และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ปัจจุบันผลผลิตถ่านอัดแท่งของกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชนบ้านปางปวยไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ในกรณี
ของลุงหล้าสะท้อนให้เห็นถึง ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงจากภาวะพึ่งตนเอง
เป็นภาวะพึ่งพาระหว่างกันโดยใช้กลไกวิสาหกิจชุมชนและความเป็น
ผู้ประกอบการระดับครัวเรือนที่สัมพันธ์กัน

หรืออย่างในกรณีของ “การสร้างผู้ประกอบการจากสินค้าทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว” ซึ่งเป็นอีกหนึ่งโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนที่สามารถกระจายเป็นการทำงานร่วมกันในระดับครัวเรือนและชุมชนมากขึ้น เช่น กรณีของจังหวัดพิษณุโลก กรณีตัวอย่างได้รวมกลุ่มกันผลิตตุ๊กตากลิ่นวังก์นกอ่อนภายในชุมชน โดยมี นางเปรมวดี วงศ์พานิช ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 19 ตำบลวังนกแอ่น เป็นแกนนำสามารถผลิตได้จำนวนเดือนละ 50 ตัว โดยราคาขายตัวละ 79 บาท รวมรายได้ในเดือนมกราคมจำนวน 2,370 บาท โดยช่องทางจัดจำหน่ายที่สหกรณ์ตำบลวังนกแอ่น ร้านค้าของค้าสุขดีเสนา และผู้สั่งซื้อรายย่อยจากตัวเมืองพิษณุโลก เพื่อไปขายต่อที่งานกาชาดจังหวัดพิษณุโลก และงานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก โดยผู้สั่งซื้อต้องการผลิตภัณฑ์ของชุมชน จำนวน 1,000 ตัวในเดือนมกราคม พ.ศ. 2568 เป็นต้น

อีกโมเดลจากความท้าทายในอดีตที่กลุ่มสตรีรุ่นเก่าได้ริเริ่มทำงานหัตถกรรมเตยหนาม จนเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เมื่อคนรุ่นใหม่เข้ามาสานต่องานศิลปหัตถกรรมของชุมชน ประกอบกับผลการดำเนินงานของทีมวิจัยฯ ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการยกระดับผลิตภัณฑ์ ผ่านกระบวนการพัฒนาที่นำเอาอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความต้องการของตลาด ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับการยอมรับทั้งในระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค จากผลกระทบ

ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงพลังของสตรีในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งใน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม โดยล่าสุดในปี พ.ศ. 2568 ความสำเร็จของพวกเธอได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ ด้วย “รางวัล ชนะเลิศ” ในการคัดเลือกสถาบันเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัด สาขา กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และก้าวสู่การแข่งขันในระดับภูมิภาคในฐานะตัวแทน จังหวัดยะลา ในวันที่ "กราฟทวิงพญา" ไม่เพียงแต่เป็นแบบอย่างของ การพัฒนาที่เคารพหลักศาสนา แต่ยังแสดงให้เห็นว่าพลังของสตรีในการ รวมตัวกันสร้างทุนทางสังคม ที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนให้กับ ชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งเห็นได้ว่าการเชื่อมโยงโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน ผ่านการสร้างธุรกิจทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวทำให้เกิดการลดช่องว่าง ของคนต่างวัยในครอบครัวและชุมชนอีกด้วย

สอดคล้องกับกรณีศึกษาของจังหวัดพัทลุง ในกลุ่มไลน์ร้อยลูกปัด ของป้าเพียร มีสมาชิก 10 คน ที่คอยส่งรูปและช่วยเหลือกันในทุก ๆ ขั้นตอน ทุกคนช่วยกันปรับปรุงและเรียนรู้จากกันและกัน ป้าเพียรยังให้หลานที่เรียน ชั้น ป.5 มาหัดร้อยลูกปัดโนราด้วย และเมื่อหลานชายได้ก็จะให้ค่าขนม 30 บาท ทำให้หลานก็มีความสุขและอยากเรียนรู่มากขึ้น ซึ่งการร้อย ลูกปัดโนราครั้งนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ป้าเพียรมีรายได้เสริมเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้าง

ความสุขให้กับทั้งครอบครัว เนื่องจากเป็นงานที่ทำร่วมกัน นอกจากนี้
ผลิตภัณฑ์จากการร้อยลูกปัดยังได้รับความนิยมจากต่างประเทศ เช่น
ที่ได้หวัน ที่นำไปใช้เป็นของที่ระลึกในการประชุม นอกเหนือไปจากนี้
ป่าเพียรเป็นตัวอย่างของคนหนึ่งที่เข้าร่วมโครงการการวิจัย “น้ำพุร้อน
โอบสุข” สร้างมูลค่าเครือข่ายท่องเที่ยวพัทลุงสู่มหานครแห่งสุขภาวะ
เพื่อยกระดับเศรษฐกิจจากรากสู่โลก ภายใต้แผนโครงการการวิจัยและ
นวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำในจังหวัด
พัทลุง ที่ บพท. สนับสนุนงบประมาณให้มหาวิทยาลัยทักษิณดำเนินการ
เป็นโมเดลแก่งที่เริ่มในปี 2567 โดยการนำนวัตกรรม เทคโนโลยี ส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และความเป็นสุขภาวะดีของชุมชนที่ต้อนรับ
นักท่องเที่ยว มาใช้ในการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้ใน 2 อำเภอ
เป้าหมาย คือ อำเภอเขาชัยสนซึ่งเป็นพื้นที่ใหม่ และ อำเภอปากพะยูน
ซึ่งเป็นพื้นที่เดิมแต่ขยายผลในประเด็นตลาดชุมชนแก่ง รวมทั้งมีการเชื่อมโยง
กับอำเภอรอยรอบที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่น ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยว
เชิงศรัทธา ความเชื่อ (มูเตลู) วิถีชุมชนเขา ป่า นา เล

2.3 การสร้างกลไกคุ้มครองทางสังคมผ่านรูปแบบกองทุนสวัสดิการ

กลไกความรู้ทางการเงินที่สำคัญอีกประการในการแก้ไขปัญหายากจนแบบเบ็ดเสร็จคือ **กลไกเครือข่ายการป้องกันทางสังคม (Social Safety Net)** โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบกองทุนสวัสดิการต่าง ๆ ทั้งทางอาชีพ สุขภาพ หรือ วัตถุประสงค์ในการเกื้อหนุนอื่นๆ ซึ่งการเชื่อมโยงโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนเข้ากับกองทุนสวัสดิการมีตัวอย่างที่ชัดเจนจากพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ โดยในช่วงระยะเริ่มโครงการลักษณะครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคการเกษตร สมาชิกภายในครัวเรือนมักเป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ร่วมกับหลาน ๆ สำหรับวัยแรงงานส่วนใหญ่เดินทางออกไปทำงานภายนอกพื้นที่ ซึ่งมีทั้งที่ส่งเงินกลับมาทางบ้านเป็นบางครั้งหรือไม่ส่งกลับมาเลย ด้วยพื้นฐานครัวเรือนดังกล่าวจึงมีการประชุมและวิเคราะห์ความเหมาะสมถึงอาชีพที่ควรพัฒนาต่อยอดให้กับครัวเรือนยากจน คือ การปลูกผักอินทรีย์ที่ต้องเสริมองค์ความรู้ในการดำเนินการอย่างประณีต จึงเกิดการดำเนินงานภายใต้กิจกรรม “การปลูกผักอินทรีย์แก่จน” ที่มุ่งเน้นให้ครัวเรือนยากจนมีความรู้ในการบริหารจัดการแปลงเพาะปลูก การเตรียมดิน การหมักดิน การทำปุ๋ยคอกหมัก การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำสารชีวภัณฑ์ วิธีการเพาะปลูก และการเก็บเกี่ยว โดยได้ดำเนินการ ในพื้นที่ของโรงเรียนบ้านยะวีก (ผจกราชภัฏวิทยาคาร) กระทั่งในวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2564 ได้เปิดเป็น “สวนผักอินทรีย์ พุทธเมตตา” ด้วยการสนับสนุนของพระพรหมวชิรโมลี ที่เมตตาอมอบปัจจัยให้ครัวเรือนยากจนละ 1,000 บาท ครัวเรือนยากจนได้มีการตกลงว่าจะแบ่งเงินจำนวน 500 บาทต่อครัวเรือนมาร่วมกันจัดตั้ง

เป็น “กองทุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์แก่นจันทน์ชุมชมนะวิก” ในวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2564 โดยที่ผ่านมากองทุนมีการเติบโตเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 24,000 บาท จากเงินสมทบบำรุงแปลงผักตามสัญญาประชาคมที่สมาชิกครัวเรือนยากจนสนับสนุนเข้ากองทุนในอัตราแปลงละ 10 บาท ต่อเดือน และต่อมาได้พัฒนาพื้นที่ปลูกผักเป็น “ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์แก่นจันทน์ ชุมชมนะวิก” ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2566 ตามลำดับ ในส่วนของการเสริมองค์ความรู้เพื่อพัฒนาระบบการปลูกผักอินทรีย์และยกระดับไปสู่ฐานเศรษฐกิจอื่น คณะผู้วิจัยยังมุ่งเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่าและลดค่าใช้จ่ายให้กับครัวเรือนยากจนให้สามารถก้าวพ้นความยากจนได้ ได้แก่ เทคโนโลยีการบริหารจัดการน้ำ นวัตกรรมบรรจุภัณฑ์ เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผัก นวัตกรรมปฏิทินปลูกผักตลอดปี นวัตกรรมธนาคารเมล็ดพันธุ์ นวัตกรรมวิศวกรสังคม นวัตกรรมตลาดสีเขียวชุมชน นวัตกรรมการตลาดออนไลน์ และนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรผลจากการดำเนินโครงการพบว่า ความเชื่อถือและความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนยากจนและคณะผู้วิจัย รวมถึงภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จ การพัฒนาความสัมพันธ์ในระดับชุมชน (Trust and Relationship Approach) ส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์แก่นจันทน์เติบโตจากการปลูกผักในพื้นที่โรงเรียนไปสู่การขยายพื้นที่ในสวนหลังบ้านและพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ

จากการดำเนินโครงการที่ผ่านมา นอกจาก **“ปัจจัยความศรัทธาที่มีต่อกลไกทางสถาบันศาสนา”** แล้ว ในด้านความเชื่อถือและความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนยากจน คณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และภาคีเครือข่ายภาครัฐและภาคท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญต่อการร่วมกันแก้ไข ปัญหาความยากจนในพื้นที่ (Trust and Relationship Approach) เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนและขยายผลให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์แก่นจันทน์ ชุมชนยะกีก เด็บโตขึ้นจากพื้นที่โรงเรียน มีการขยายมาในพื้นที่ของชุมชนและสวนหลังบ้านของครัวเรือนยากจน จนกลายเป็นต้นแบบให้เกิดการเรียนรู้ไปสู่ชุมชนอื่น ๆ แม้ในระหว่างที่ผ่านมาจะประสบปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ภัยแล้ง น้ำท่วม และดินเค็ม แต่ด้วยความอดทน ไม่ท้อถอยและพยายามร่วมแรงร่วมใจในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ และได้รับกำลังใจและความช่วยเหลือจากภาคส่วนต่าง ๆ ส่งผลให้พลิกฟื้นและสร้างประโยชน์ต่อครัวเรือนยากจนมาได้อย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นหลักฐานเชิงประจักษ์ผ่านสมาชิกครัวเรือนยากจนที่ร่วมอยู่ในโครงการที่หลากหลาย

ในอีกหนึ่งพื้นที่ซึ่งมีประเด็นรูปธรรมในการเชื่อมโยงโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนกับกองทุนคือ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดย **“กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยชันธุ์”** เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่น่าสนใจของการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนที่มีความร่วมมือและครอบคลุม โดยเริ่มต้นจากนโยบายของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2553 ที่มุ่งเน้นสร้างหลักประกันความมั่นคงให้กับชุมชนฐานราก กระบวนการทำงานของกองทุนนี้โดดเด่นตั้งแต่เริ่มต้นเริ่มจากการศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบและการจัดตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยตัวแทนจากทุกภาคส่วนในชุมชน การคัดกรองกลุ่มเป้าหมายใช้วิธีการหลากหลาย เช่น การประชุมประชาคม ฐานข้อมูลจาก จปฐ. TPMA และความร่วมมือจากหน่วยงานวิชาการต่าง ๆ

จุดเด่นสำคัญคือการพัฒนาระบบการทำงานอย่างต่อเนื่อง จากเดิมที่ใช้ระบบบัญชีแบบมือ พัฒนาสู่ระบบดิจิทัล SWF ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ จากเริ่มต้นที่มีสมาชิกเพียง 190 คน ปัจจุบันกองทุนมีสมาชิกมากกว่า 3,000 คน และเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทำให้กองทุนสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของหน่วยงานวิชาการ เช่น มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน (ขอนแก่น) เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทำงานของกองทุนทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ทั้งการสนับสนุนด้านการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลสหัสขันธ์ และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ก็มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและการจัดสรรงบประมาณ เพื่อเชื่อมโยงระบบสวัสดิการระหว่างหน่วยงานศาสนาและภาคเอกชนร่วมเป็นส่วนสำคัญในการระดมทุนและสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการริเริ่ม "ถนนสายบุญ" ที่ร่วมมือกันระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ทั้งยังเป็นตัวอย่างของการสร้างความเข้มแข็งให้กับสวัสดิการชุมชนในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านโครงการ "ร้อยดวงใจ ไทสหัสขันธ์ วัดช่วยบ้าน บ้านช่วยวัด ท้องถิ่นช่วยหนุน" เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่แสดงให้เห็นพลังการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีพระครูสิริพัฒน์นิเทศ (ดร.) เจ้าคณะอำเภอสหัสขันธ์ หลวงตาณรงค์ ขยมงคล เจ้าอาวาสวัดพุทธนิมิตภูค่าว และพระครูรังสรรค์สหัสคุณ เจ้าคณะตำบลสหัสขันธ์ เป็นแกนนำร่วมกับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชน ในการระดมทุนและทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ตัวอย่างความสำเร็จที่เห็นได้ชัดคือการร่วมกันสร้างบ้านให้นายอุทัย เก่งสารกิจ ที่สะท้อนให้เห็นการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจนสำเร็จลุล่วง อีกจุดเปลี่ยนที่สำคัญคือการบูรณาการกองทุนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งกองทุนขยะ กองทุนผ้าอ้อมผู้ใหญ่ และกองทุนจากคณะสงฆ์ ทำให้มีความเข้มแข็งในการช่วยเหลือประชาชนมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแบบสวัสดิการที่ครอบคลุมและยั่งยืน

จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญ เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตโควิด-19 ที่การทำงานของกองทุนสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างทันทั่วทั้งที่ เช่น การช่วยเหลือผู้ป่วยและผู้ตกงาน และความสำเร็จในการขยายขอบเขตการทำงานของกองทุนให้ครอบคลุมไม่เพียงแต่สมาชิกเท่านั้น แต่ยังช่วยเหลือผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และครัวเรือนเปราะบางในชุมชน ระบบสวัสดิการที่พัฒนาขึ้นในตำบลห้วยซันธุ์มีเพียงแต่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำแต่ยังเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การร่วมแรงร่วมใจสร้างบ้าน การระดมทุนผ่านผ้าป่า และการสนับสนุนกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นอย่างยั่งยืน

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยซันธุ์ได้สร้างหลักประกันทางสังคม (Social Safety Net) ที่มีประสิทธิภาพ ผ่านกลไกที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างระบบป้องกันความเสี่ยง (Prevention) การจัดระบบคุ้มครอง (Protection) ที่ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย และการสร้างระบบส่งเสริม (Promotion) พัฒนาศักยภาพของสมาชิก ส่งผลให้สามารถรับมือกับวิกฤตต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการร่วมมือจากทุกภาคส่วนทำให้ความช่วยเหลือเป็นไปอย่างครอบคลุมและยั่งยืน

2.4 การสร้างการเข้าถึงข้อมูลของครัวเรือนยากจนผ่านองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยี

2.4.1 การต่อยอดความรู้เดิมผ่านการพัฒนาบนฐานองค์ความรู้และเทคโนโลยีพื้นฐาน

สำหรับประเด็นสุดท้ายตามกรอบการวิเคราะห์ด้านองค์ความรู้ทางการเงินที่สำคัญคือ **การสร้างช่องทางเข้าถึงข้อมูลของครัวเรือนยากจนผ่านการส่งผ่านองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยี** ซึ่งเป็นทิศทางหลักของโครงการ สำหรับโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนโดยส่วนใหญ่มักเป็นการทำงานผ่านการฟื้นฟู กระดับและสร้างทักษะ (Re/Up/New Skills) ผ่านการจัดการและสร้างมาตรฐานองค์ความรู้ (Knowledge Management and Audit) หรือเป็นการใช้เทคโนโลยีระดับพื้นฐาน หรือ ระดับปานกลาง (Basic and Intermedia Technology) สำหรับตัวอย่างของการใช้การแก้ไขปัญหาผ่านการจัดการความรู้และพัฒนาทักษะของโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนส่วนใหญ่ มักสอดคล้องไปกับความคุ้นชินของฐานความรู้เดิมของครัวเรือนหรือนิเวศแวดล้อมในบริบทเดิมของพื้นที่ดังกล่าว เช่น ครอบครัวของ **“แบเลาะ”** เป็นลูกจ้างในโครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ฟาร์มตาสีอ้ายร์) ในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เมื่อถึงจุดอิ่มตัวกับการเป็นลูกจ้าง เขาจึงหันมาประกอบอาชีพของตัวเอง โดยเริ่มต้นจากการเลี้ยงวัว ก่อนที่จะขยายเป็นการเลี้ยงแพะ เพราะแพะเป็นสัตว์ที่มีความต้องการในพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม เช่น การทำอากีเกาะห์⁵ ในวัน 7 ขวบของเด็กแรกเกิด โดยจะซื้อแพะมาเชือดให้กับเด็กผู้ชายจำนวน 2 ตัว และเด็กผู้หญิงจำนวน 1 ตัว การเลี้ยงแพะจึงกลายเป็นแหล่งรายได้หลักที่ยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน หรือ กรณีของครัวเรือน **“แบสมพร”** จังหวัดนราธิวาส เริ่มเข้าโครงการและมีโอกาสเข้าฟังการอบรมตั้งแต่กระบวนการปลูกพืช

⁵ อากีเกาะห์ ในศาสนาอิสลามถือเป็นประเพณีอันล้ำค่าเป็นการฉลองการคลอดบุตร ส่งเสริมความรู้สึกเป็นชุมชน และแสดงความกตัญญูต่อชีวิต การกระทำและพิธีกรรมทุกอย่างบนโลกนี้ล้วนมีจุดมุ่งหมาย <https://www.umrelief.org/aqiqah-in-islam/>

สมุนไพรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยมีการบูรณาการความรู้จากทางคณะเกษตรศาสตร์ เข้ามาให้ความรู้ด้านการปลูกที่เหมาะสม และเพิ่มประสิทธิภาพด้วยการใช้ปุ๋ยไล่เดือนจากเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส การใช้น้ำหมักและปุ๋ยหมักชีวภาพโดยใช้วัสดุที่มีอยู่ในฟาร์มเอง ทำให้มีค่าใช้จ่ายต่ำและช่วยปรับปรุงคุณภาพดินอย่างยั่งยืน ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพและมีปริมาณที่เพิ่มขึ้น

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า โมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน สามารถจำแนกออกได้เป็นงานพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ใน 2 รูปแบบหลักคือ **การพัฒนาจากฐานความรู้และเทคโนโลยีพื้นฐานด้านเกษตรกรรม และปศุสัตว์** นอกเหนือจากพื้นที่ปัตตานีและนราธิวาส หรือในกรณีจังหวัดสุรินทร์ ของคุณรามาวดี อินุไร ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผักอินทรีย์ แก้งจัน ชุมชนยะวิก สะท้อนให้เห็นความร่วมมือกับทางคณะผู้วิจัยในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการปลูกผักร่วมกันมาโดยตลอด จากที่เคยไปทำงานที่ต่างจังหวัดมีค่าแรง 6,000 – 7,000 บาท ตัดสินใจกลับมาที่บ้านในช่วงเวลาเดียวกับที่มีโครงการปลูกผักอินทรีย์ และคุณสมบัติเข้าเกณฑ์พอดี จึงได้ริเริ่มเรียนรู้การปลูกผักอินทรีย์ และสามารถดูแลคุณแม่ที่บ้านได้ด้วย แม้ระยะแรกจะได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ COVID-19 ปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม และดินเค็ม แต่ก็สามารถผ่านมาได้และมีความตั้งใจให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจทุกคนสามารถพึ่งตนเองตนเองได้ และเป็นกลไกที่สามารถช่วยเหลือสังคมหรือชุมชนอื่น ๆ ได้ต่อไป ด้วยความตั้งใจและประสบการณ์จากการเรียนรู้ส่งผลให้คุณรามาวดีได้รับการเสนอให้เป็นประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผักอินทรีย์แก้งจัน ชุมชนยะวิก ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และเป็นวิทยากรในการให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการแปลงเพาะปลูกผักอินทรีย์ในปัจจุบัน

อีกกรณีศึกษาของจังหวัดสุรินทร์ คือ คุณจิรรัตน์ อินอุไร เป็นตัวแทนกรณีของคนรุ่นใหม่ที่มีสำนึกรักบ้านเกิด จากเดิมที่ทำงานอยู่สำนักงานในต่างจังหวัดเกือบ 10 ปี เมื่อได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ COVID-19 จึงเดินทางกลับบ้านด้วยทุนที่เก็บหอมรอมริบมาเพื่อเลี้ยงหมู แต่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม จนทำให้ทุนหมดไปจนต้องไปกู้วงเงินมาดำเนินการต่อ แม้ว่าจะท้อจนอยากถอย แต่ก็อดทนจนสามารถฟื้นฟูแปลงเพาะปลูกได้ เนื่องจากต้องการเป็นตัวอย่งให้กับผู้คนที่ต้องการกลับบ้านมาใช้ชีวิตอยู่ได้เหมือนตนเอง สุขภาพกายและใจดีขึ้นกว่าตอนที่ทำงานในต่างจังหวัด และมีเวลาในการดูแลพ่อแม่ใกล้ชิดมากขึ้น นวัตกรรมเทคโนโลยีความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากคณะผู้วิจัยสามารถนำไปต่อยอดในการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นมากมาย เช่น การขายผักออนไลน์ การทำปุ๋ยหมัก การทำปลาร้าบอง และหมูแดดเดียว เป็นต้น และกรณีของคุณจอมใจ แซ่เลา สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผักอินทรีย์แก้งานที่มีลูกเป็นเด็กพิเศษ สะท้อนถึงปัญหาและความตั้งใจในการก้าวผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ไปให้ได้ โดยมีลูกและครอบครัวเป็นเป้าหมายที่ต้องดูแลโดยเฉพาะลูกที่เป็นเด็กพิเศษจำเป็นต้องส่งไปเรียนที่อื่น ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายสูง หลังจากได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2565 จนผลผลิตเสียหายเกือบหมด ก็ได้รับการช่วยเหลือจากทางคณะพระภิกษุสงฆ์ จึงตั้งใจฟื้นฟูพื้นที่เพาะปลูกใหม่จนสามารถกลับมาาร่วมกลุ่มปลูกผักอินทรีย์และก่อให้เกิดรายได้ที่มั่นคงมากขึ้น

ในกรณีของจังหวัดนครราชสีมา คือ นางพวงเพ็ชร แก้ววิเศษ อายุ 55 ปี ผู้เป็นคนพิการ-ใบ้ ที่ใช้ชีวิตเพียงลำพังในบ้านที่ตำบลสามเมือง ก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการ พวงเพ็ชรต้องดิ้นรนใช้ชีวิต มีรายได้จากการได้รับเงินสวัสดิการคนพิการเพียงเดือนละ 800 บาท แม้บางครั้งลูกสาวจะส่งเงินมาให้ใช้จ่ายบ้าง แต่ก็ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ในขณะนั้นพวงเพ็ชรไม่มีใครรับความสนใจช่วยเหลือจากคนในชุมชน ชีวิตของเธอไม่ต่างจากการอยู่ไปวัน ๆ ไร้จุดหมายมีความหวังเพียงเงินจากสวัสดิการ และเมตาจากลูกสาวเป็นครั้งคราวเท่านั้น แต่เมื่อพวงเพ็ชร ได้รับการชักชวนให้เข้าร่วมโครงการปลูกผักเพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติม เธอได้พบโอกาสใหม่ในชีวิต ถึงแม้จะไม่สามารถสื่อสารด้วยคำพูดได้ แต่เธอกลับมีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ เธอเข้าร่วมกิจกรรมทุกอย่างของโครงการ ตั้งแต่การศึกษาดูงาน การทดลองเพาะกล้าผัก การทำปุ๋ยจุลินทรีย์ ไปจนถึงการปลูกผักตามขั้นตอนอย่างตั้งใจ ถึงแม้ไม่สามารถสื่อสารด้วยคำพูดได้ แต่เธอใช้ความพยายามในการสื่อสารด้วยภาษาของตัวเอง ทำให้สามารถพบปะกับสมาชิกในชุมชนได้อย่างปกติ ผลจากความพยายามเหล่านี้เอง พวงเพ็ชรได้กลายเป็นสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานร่วมกับโครงการได้ในทุกขั้นตอนกระบวนการ ทำให้เธอมีความหวังใหม่ในชีวิต มีเป้าหมายที่จะได้เรียนรู้สิ่งใหม่ในทุกวัน

2.4.2 การทดลองเพื่อค้นหาทักษะและความรู้ใหม่

ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นโดยส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาจากฐานความรู้ในครัวเรือนเดิมไปสู่การต่อยอดของการทำเกษตรกรรมที่อาศัยการพัฒนาทักษะและเทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน แต่ในกรณีของจังหวัดสกลนคร อาจมีความแตกต่างแม้ว่าจะเป็น **“รูปแบบของการทำเกษตรกรรม แต่เป็นการปลูกที่ครัวเรือนยากจนไม่ได้มีประสบการณ์มาก่อน”** คือ การปลูกมันฝรั่งด้วยที่แม่ตอนเป็นญาติที่คอยช่วยเหลือครอบครัวของแม่กุดอยู่เสมอ จึงได้ชักชวนแม่กุดเข้าร่วมเพื่อเป็นเพื่อนกันไปทำงานโครงการด้วยกัน โดยจุดประสงค์ในการเข้าร่วมโครงการเพื่อหาความรู้ รวมถึงโอกาสในการสร้างการรับรู้ของหน่วยงานภาครัฐได้เห็น และหันมาส่งเสริมคนยาก คนจนที่ขาดโอกาส ในช่วงเริ่มโครงการคณะอาจารย์นักวิจัยได้พาไปเรียนรู้การปลูกมันฝรั่งจากชุมชนบ้านโคกก่องที่ปลูกมาก่อน พอเห็นแล้วก็เกิดความหวังว่าจะสามารถเพิ่มรายได้ได้อีกช่องทาง หลังศึกษาดูงานแล้วก็กลับมาเตรียมพื้นที่แปลง โดยใช้แปลงของแม่ตอน พื้นที่ 1 ไร่ และแม่เล็ก พื้นที่ 2 งาน เริ่มปลูกในช่วงเดือนตุลาคมหรือหลังการเก็บเกี่ยวข้าวอายุสั้น (ข้าวดอ) ส่วนแม่กุดจะเป็นแรงงานในภาคการเกษตร ตั้งแต่การยกร่อง แปลง การปลูก การให้น้ำ การกำจัดวัชพืช ใส่ปุ๋ย และการเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยจะได้ค่าตอบแทนวันละ 300 บาทต่อครั้ง/วัน จากการทำงานเกิดการเรียนรู้ ทักษะ และบทเรียนการปลูกมันฝรั่ง จากการลงมือทดลองปลูก และเห็นโอกาสในการต่อยอดธุรกิจที่หลากหลายจากการแปรรูปของมันฝรั่งอีกด้วย

2.4.3 การใช้เนื้อหาท้องถิ่นในการสร้างสินค้าทางวัฒนธรรมและบริการ

รูปแบบของโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนอีกประการที่สามารถขับเคลื่อนผ่าน “การสร้างผู้ประกอบการสินค้าทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นการสร้างเนื้อหาท้องถิ่น (Local Content) ร่วมไปกับการออกแบบโจทย์การแก้ไข ปัญหาความยากจน กรณีศึกษาที่เป็นรูปธรรมคือ พื้นที่จังหวัดยะลา นางรอปิยะห์ เยาะลีมา ได้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสันติภาพวงษ์ญา โดยเริ่มต้นจากการทดลองทำขนมกะหรี่ปั๊พขายในชุมชน แม้จะไม่ประสบความสำเร็จในตอนแรก แต่เธอไม่ยอมแพ้และได้รับคำแนะนำจากหน่วยงานภายนอกจนพบโอกาสใหม่ที่น่าสนใจ จากการใช้ “เตยหนาม” วัตถุดิบในท้องถิ่น มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรม โดยนำทักษะการทำเสื้อจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาใช้สร้างสรรค์งานฝีมือ

หรืออีกหนึ่งกรณี โครงการแก้ปัญหาคความยากจนในจังหวัดพัทลุง ใช้เครื่องมือห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวทั้งระบบในจังหวัด โดยมีพื้นที่หลักอยู่ที่น้ำพุร้อน อำเภอลำชะชัน และมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุง มุ่งเน้นการใช้คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม “พัทลุงเมืองศาสตร์ศิลป์ ถิ่นหนังลุงโนรา” ที่องค์การยูเนสโกได้ประกาศขึ้นทะเบียนโนราเป็นมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ในปี 2564 นอกเหนือไปจากนี้ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีในพื้นที่อย่างน้ำพุร้อนเขาชัยสน และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาความเชื่อ ยาสมนไพรอย่างวัดเขาอ้อ มาสร้างรายได้ให้คนในพื้นที่และครัวเรือนยากจน

โดยที่โครงการวิจัยฯ ได้มาวางแผนร่วมกับเทศบาลตำบลเขาชัยสน ในการพัฒนาน้ำพุร้อน ด้วยการใช้เทคโนโลยีอย่างกันลื่นมาปูพื้น ผีกวนดรูปร่างต่าง ๆ ส่วนหนึ่งดัดแปลงจากทำรำนโนรา นโนราเทอร่าปี นำเสนอทำโนราเป็น AI ประชสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว ประกอบกับออกแบบผ้าลายอัตลักษณ์ท้องถิ่นเขาชัยสนที่ออกแบบโดยนักออกแบบลายผ้ามือรางวัลเจ้าของสีพุบาติค (ธีระโรจน์ สารธารณณ์) และยังย้อนกลับไปให้คุณค่าภูมิปัญญาจากโบราณ ได้แก่ การเลือกใช้ตำรับยาจากสำนักเขาอ้อที่เจ้าอาวาสวัดบ้านสวนพระครูขันตยาภรณ์ (พระมหาพรหม ขนติโก) รวบรวมเป็นตำราในการทำลูกประคบจากสมุนไพร 14 ชนิด และน้ำมันนวด หุ้มด้วยผ้าลายอัตลักษณ์เขาชัยสน ที่ใช้สีตามผลการวิจัยตลาดประเทศในอาเซียน ผลิตรัณฑ์จากโครงการวิจัยที่เกิดขึ้น ได้แก่ สร้อยคอ ของที่ระลึกจากลูกปัดโนรา ลูกประคบสมุนไพร น้ำมันนวด มัลดาลูกปัดโนรา ฯลฯ เป็นโมเดลแก่นที่เพิ่งเริ่มในปี 2567 ทำให้ยังไม่ค่อยเห็นข้อมูลรายได้ที่เพิ่มขึ้นของผู้เข้าร่วมโครงการ นอกจากผู้สูงอายุที่เข้าร่วมฝึกสร้อยลูกปัดโนราที่สามารถสร้างรายได้ได้เร็วกว่าผลิตรัณฑ์อื่นที่เพิ่งนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับใช้เดิมความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่บางส่วนเข้าไป หาช่องทางการตลาดใหม่ ๆ โดยเชื่อมกับโครงการเครือข่ายเศรษฐกิจฐานราก ที่ บพท. สนับสนุนเช่นเดียวกัน

กรณีตัวอย่างของพิษณุโลกเป็นอีกหนึ่งกรณี คือ การรวมกลุ่มกันผลิต “ตุ๊กตากลิ่นวังนกแอ่น” ภายในชุมชนโดยมี นางเปรมวดี วงศ์พานิช ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 19 ตำบลวังนกแอ่น เป็นแกนนำสามารถผลิตได้จำนวนเดือนละ 50 ตัว โดยราคาขายตัวละ 79 บาท รวมรายได้ในเดือนมกราคมจำนวน 2,370 บาท โดยช่องทางจัดจำหน่ายที่สหกรณ์ตำบลวังนกแอ่น ร้านค้าของค้ายสุฤดีเสนา และผู้สั่งซื้อรายย่อยจากตัวเมืองพิษณุโลก เพื่อนำไปขายต่อที่งานกาชาดจังหวัดพิษณุโลก และงานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก โดยผู้สั่งซื้อต้องการผลิตรัณฑ์ของชุมชน จำนวน 1,000 ตัว ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2568 เป็นต้น

2.4.4 การใช้เทคโนโลยีระดับระดับกลางที่สร้างนวัตกรรม การเปลี่ยนแปลง

แม้ว่าในการขับเคลื่อนการจัดความยากจนผ่านเทคโนโลยีระดับพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ แต่พบว่าในกรณีของจังหวัดนราธิวาสมี “การใช้เทคโนโลยีระดับระดับกลาง (Intermedia Technology) ที่สร้างนวัตกรรม” ในการสร้าง “แพลตฟอร์มจ้างงานในประเทศ” ยังมี “ช่องว่างที่เสียงเบาในชุมชนไม่สามารถเข้าถึงได้” คำกล่าวของ นายนัจมุดดีน อูมา สะท้อนภาพของการพัฒนาระบบที่อาจไม่คำนึงถึงกลุ่มเปราะบาง J-Job จึงออกแบบ “โมเดลแก่น” ที่ไม่ใช่แค่การทำแอปพลิเคชันที่การผสมผสานข้อมูลครัวเรือนยากจน (PPPConnex) กับเทคโนโลยีเพื่อจับคู่แรงงานอย่างแม่นยำ โดยพบว่า กระทรวงแรงงานมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทักษะอาชีพที่หลากหลาย แต่ไม่สามารถนำมาประกอบอาชีพและสร้างรายได้ ได้อย่างแท้จริง นี่จึงกลายเป็นจุดแข็งในการพัฒนาแอปพลิเคชัน J-Job ที่ตอบโจทย์พื้นที่จริง ไม่ว่าจะเป็นระบบ Review เปรียบเทียบราคา หรือการเรียกใช้บริการที่ปลายนิ้ว โมเดลนี้ยังทำหน้าที่เป็น “สะพานเชื่อม” ให้กับแรงงานที่ผ่านการอบรมสามารถเข้าถึงลูกค้าในชุมชนได้ตรงจุด โดยเฉพาะในช่วงวิกฤต เช่น อุทกภัยปลายปี 2567 ซึ่งแพลตฟอร์มได้กลายเป็นช่องทางระดมช่างไฟและช่างซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ผ่านการฝึก มาให้บริการช่วยเหลือศูนย์บรรเทาทุกข์อย่างทันท่วงที กลายเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า เทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างเข้าใจมนุษย์นั้นสามารถ “เปลี่ยนชีวิต” ได้

นายธนส์ ทวีเกื้อกูลกิจ ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน กล่าวถึงแพลตฟอร์ม J-Job ที่มีบทบาทสำคัญ ได้กล่าวในที่ประชุมภายใต้หัวข้อแพลตฟอร์ม J-Job ดังนี้ “การพัฒนาเครื่องมือส่งเสริมการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานและการจ้างงานในรูปแบบของแพลตฟอร์ม J-Job นับเป็นการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น และสามารถนำมาเป็นกรณีตัวอย่างของ การพัฒนานวัตกรรม เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาทักษะแรงงาน การจ้างงานและการสร้างอาชีพ ในพื้นที่อื่น ๆ

ทั่วประเทศ” การดำเนินงานด้านการวิจัยและนวัตกรรม โดยใช้เทคโนโลยี ร่วมกับการลงพื้นที่สำรวจได้นำมาสู่การจัดทำยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหา ความยากจนระดับจังหวัด และการเสริมสร้างผู้ประกอบการวิสาหกิจ เพื่อสังคม และได้ทราบว่ามีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย เพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น

มาซอรี ดีเยาะ ให้บริการล้างเครื่องปรับอากาศ โดยการจ้างงาน ผ่านแพลตฟอร์มการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงลูกค้าผ่านแพลตฟอร์ม J-Job: กรณีของมาซอรี ดีเยาะ ในบริบทของแรงงานท้องถิ่นที่มีทักษะเฉพาะทาง เช่น การล้างเครื่องปรับอากาศ การเข้าถึงลูกค้ามักถูกจำกัดด้วยข้อจำกัด ด้านช่องทางการสื่อสารและการตลาดส่วนบุคคล แต่หลังจากเข้าร่วม แพลตฟอร์ม J-Job มาซอรี ดีเยาะ ได้สะท้อนความเปลี่ยนแปลงว่า “เมื่อก่อน เรารอลูกค้าโทรมา หรือฝากคนรู้จักบอกต่อ แต่พอมี J-Job ลูกค้าเห็น โปสเตอร์เรา เห็นวีวีว แล้วกดจ้างได้เลย ทำให้มีงานเข้ามาต่อเนื่องมากขึ้น” คำกล่าวนี้อาจสะท้อนให้เห็นว่าการใช้แพลตฟอร์มไม่เพียงเป็นเครื่องมือจ้างงาน แต่ยังเป็น “ช่องทางการสื่อสาร” ที่เปิดโอกาสให้แรงงานในชุมชนสามารถ นำเสนอทักษะของตนได้อย่างมีอาชีพ โปร่งใส และเข้าถึงกลุ่มลูกค้าใหม่ ได้มากขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาชีพในระยะยาว

โยฮัน สือนิ ผู้เข้าร่วมยกระดับทักษะอาชีพซ่อมแซมและบำรุงรักษา รถจักรยานยนต์ ผ่าน J-Job หนึ่งในกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นผลลัพธ์ที่เป็น รูปธรรมของโครงการ คือ “โยฮัน สือนิ” ผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมด้าน การซ่อมแซมและบำรุงรักษารถจักรยานยนต์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานที่ 25 จังหวัดนราธิวาส ร่วมกับทีมพัฒนา แพลตฟอร์ม J-Job โดยโยฮันได้สะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่า “ได้องค์ความรู้ โดยการมีส่วนร่วมของพัฒนาฝีมือแรงงานที่ 25 นราธิวาส ในการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยแพลตฟอร์มเป็นตัวกลาง ในการเชื่อมโยงกลุ่มลูกค้า” จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการมีส่วนร่วม

อย่างเป็นระบบของหน่วยงานฝึกอบรมที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพแก่กลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ โยฮัน ยังกล่าวถึงบริบทของชุมชนในอดีตที่ขาดแคลนช่องทางเข้าถึงผู้ให้บริการว่า ชาวบ้านในพื้นที่ใช้บริการกลุ่มเป้าหมายผ่านแพลตฟอร์ม J-Job การพัฒนาระบบจ้างงานออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์ม J-Job โมเดล ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของเทคโนโลยีในการเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงแรงงานกับชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เคยประสบปัญหาการเข้าถึงบริการด้านอาชีพอย่างเป็นระบบ ก่อนหน้าที่แพลตฟอร์มนี้จะเข้ามามีบทบาท ชาวบ้านในพื้นที่ประสบปัญหาซ้ำจากการหาผู้ให้บริการในท้องถิ่น โดยเฉพาะในงานบริการทั่วไป เช่น ช่างไฟฟ้า หรือช่างซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า ซึ่งผู้ใช้งานรายหนึ่งได้สะท้อนปัญหาว่า “ในการค้นหาช่างหรือผู้ให้บริการ ไม่รู้จักช่าง ไม่มีตัวเลือก เรียกแล้วไม่มา โดยมักจะเรียกใช้งานช่างหรือผู้ให้บริการที่ให้บริการที่รวดเร็ว” ภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความไม่มีเสถียรภาพของระบบบริการท้องถิ่น และการขาดระบบจัดการคุณภาพแรงงานในระดับชุมชน ซึ่งไม่เพียงส่งผลต่อผู้บริโภค แต่ยังสะท้อนถึงความไม่ยั่งยืนของระบบอาชีพในพื้นที่ โครงการ J-Job จึงเข้ามาเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว ด้วยการอบรมทักษะแรงงานแก่กลุ่มเป้าหมาย และพัฒนาแพลตฟอร์มที่รองรับการค้นหาจ้างงาน และประเมินผลแรงงานได้อย่างโปร่งใส

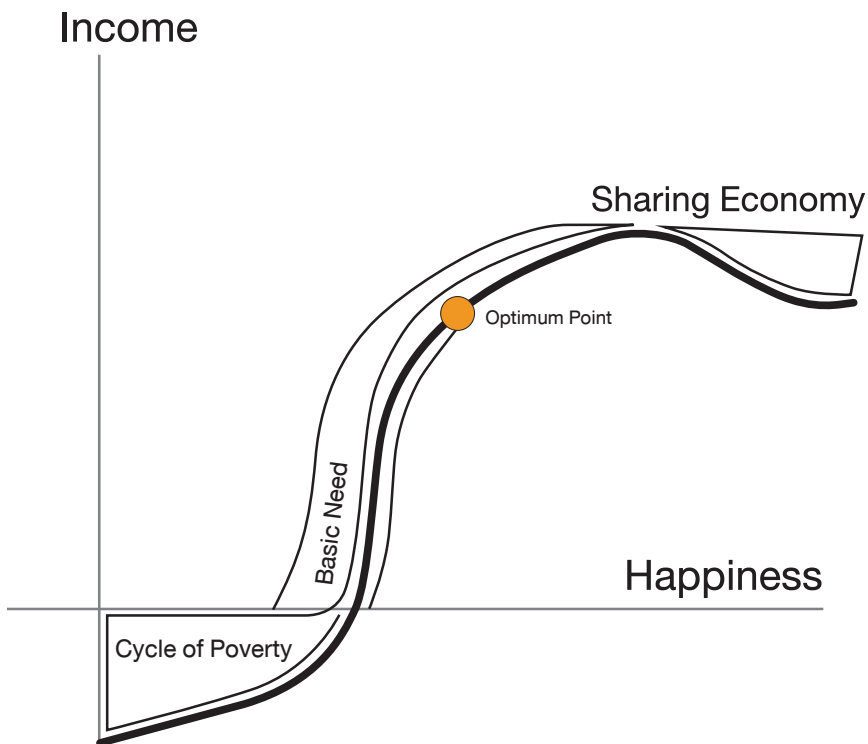

3

ปัจจัยความสำเร็จ

โมเดลเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เป็นหนึ่งในรูปแบบของการจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในระดับพื้นฐานจนถึงระดับปานกลาง ผ่านการพัฒนาต้นทุนดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework : SLF) ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว ผลลัพธ์ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนครัวเรือนยากจนออกจากวัฏจักรความยากจนจนนำไปสู่การสนับสนุนในระดับความต้องการพื้นฐานของครอบครัวในรูปแบบที่เรียกว่า **“พออยู่พอกิน”** จากการถอดบทเรียนทั้ง 12 จังหวัดพบว่า ปัจจัยที่ผลักดันสู่ความสำเร็จอยู่ 6 ประการคือ แรงบันดาลใจ ความเชื่อใจและความสัมพันธ์ ทุนท้องถิ่น สถาบันทางความเชื่อ การเสริมสร้างอำนาจ นโยบายและการวางแผน ในปัจจัยที่เป็นแรงยกเหล่านี้สามารถสรุปเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับความสุขของครัวเรือนยากจนตามรูป จะเห็นได้ว่าเส้นแสดงความสุขของครัวเรือนยากจนจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อระดับรายได้ผลผ่านวัฏจักรความยากจน เมื่อระดับรายได้และระดับความสุขเพิ่มมากขึ้นถึงจุดหนึ่งที่เรียกว่า **“จุดพอเหมาะ (Optimum Point)”** ซึ่งมีความหมายว่า การเพิ่มขึ้นของรายได้และความสุขที่มากเกินไปอาจทำให้เกิดภาวะความเสี่ยงของการล้มเหลวอันเกิดจากหลายปัจจัย โดยเฉพาะการจัดการกระแสเงินสดของครอบครัวที่สัมพันธ์กับการออมทรัพย์ ดังนั้นจุดที่เพิ่มมากขึ้นไปมากกว่าจุดพอเหมาะสิ่งเปลี่ยนแปลงเป็นการสร้าง **“เศรษฐกิจแบบแบ่งปัน” (Sharing Economy)** และในบางกรณีกลับพบว่าแม้ครัวเรือนยากจนยังอยู่ในกระบวนการแรกเริ่มของการออกจากวัฏจักรความยากจนไปสู่การจัดการความต้องการพื้นฐานครัวเรือนเหล่านั้นก็เริ่มต้นสร้างการแบ่งปันให้กับครัวเรือนอื่น ๆ หรือแม้แต่ครัวเรือนที่หลุดพ้นความยากจนก็ยังมีความต้องการในการอยู่ร่วมนิเวศการพัฒนาเพื่อจัดความยากจน เนื่องจากการพัฒนาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบของ **“เพื่อน”** ในโครงการ

รูปที่ 6 แนวคิดในการอธิบายความสัมพันธ์ของจุดพอเหมาะของการแก้ไขปัญหาความยากจนระหว่างตัวชี้วัดด้านความสุขกับรายได้เพื่อแก้ไขครัวเรือนยากจนจากวัฏจักรความยากจนไปสู่เศรษฐกิจแบบแบ่งปัน
ที่มา : นักวิจัย

3.1 แรงบันดาลใจ

จากการศึกษากรณีศึกษาทั้ง 12 พื้นที่ พบว่า แรงบันดาลใจ คือ หนึ่งในปัจจัยสำคัญอันดับแรกของการสร้างกระบวนการจัดความยากจน โดยส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนยากจนมักประสบปัญหาที่ซับซ้อนและทับถมกันมาเป็นเวลานาน จนทำให้ขาดความมั่นใจของครัวเรือนยากจนเอง ในหลายกรณีพบว่าเป็นเริ่มต้นจากกลุ่มเปราะบางโดยเฉพาะกลุ่มผู้พิการ ตัวอย่างเช่น กรณีศึกษาครัวเรือนยากจนของจังหวัดสกลนคร นางบุญเรือน อุ่นพิมพ์ (แม่มุก) เป็นผู้พิการมือและเท้าด้วนแต่กำเนิด ที่สามารถพึ่งตนเองได้ พ่อและแม่ของแม่มุกเสียชีวิตตั้งแต่สมัยยังเด็ก ซึ่งมีน้องสาวเป็นคนส่งเรียน จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พอที่จะอ่านออกเขียนได้ ปัจจุบันมีอายุ 64 ปี แต่ก็ยังคงประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปใช้แรงแลกเงิน เพื่อหารายได้ใช้ในชีวิตประจำวัน ความฝันของแม่มุกเกิดจากชีวิตที่เต็มไปด้วยความลำบาก ในวัยเด็กต้องช่วยเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย และหวังว่าจะได้เป็นข้าราชการครู เพราะคิดว่าเป็นอาชีพที่มั่นคง **“คือชิบ่ลก บ่ยาก”** แต่ด้วยตัวเองมีความพิการแต่กำเนิด ครอบครัวมีฐานะยากจน เรียนจบแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ความรู้แค่พออ่านออกเขียนได้ จึงทำให้ความฝันที่ตั้งใจไว้ไม่สามารถ

เป็นจริงได้ เพราะด้วยความพิการเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถทำงานที่เหมาะสมกับตัวเองได้ เช่น งานโรงงาน งานก่อสร้าง แม้กระทั่งการทำเกษตรกรรม การได้รับการยอมรับหรือให้โอกาสจากคนอื่นจึงไม่ง่ายนัก บางคนอาจมองว่าเป็นภาระ หรือหากจ้างมาทำงานก็อาจไม่คุ้มกับค่าจ้าง แม้ว่าจะอยากหันไปทำการเกษตร แต่ก็ไม่มีที่ดินเพียงพอ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากไม่เลือกงาน จึงได้รับโอกาสจาก แม่ออนและแม่เกศรินทร์ และคนในชุมชนที่เห็นใจ โดยให้ทำงานรายวันในการจัดการวัชพืชในแปลงเกษตร ทำให้สามารถมีรายได้และใช้ชีวิตประจำวันได้ ขาดเหลือบ้างนิด ๆ หน่อย ๆ แต่ก็ไม่ได้คิดว่าเป็นปัญหา แม้ว่าแม่กุดเองจะเป็นกลุ่มเปราะบางที่มีความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย แต่ “**แรงบันดาลใจในการทำให้ไม่เกิดความยากจนข้ามรุ่นไปสู่ลูกหลาน**” จึงเป็นปัจจัยสำคัญของแม่กุดเองในความมุ่งมั่นขจัดปัญหาความยากจนออกไป

นอกเหนือไปจากนี้ยังมีกรณีศึกษาจังหวัดนครราชสีมาของแม่พวงเพชร ซึ่งเดิมทีเป็นผู้พิการทางการได้ยินและออกเสียง ที่เข้าร่วมโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน ด้วยการปลูกผักยกแคร่ ซึ่งต่อมาได้รับการยอมรับเป็นสมาชิกแถวหน้าที่ใส่ใจดูแลแปลงผักเป็นพิเศษ เธอมักจะได้รับคำชมจากเพื่อน ๆ ว่าแปลงผักของเธอเติบโตได้ดีและมีคุณภาพสูง เนื่องจากเธอปลูกด้วยความรักและความตั้งใจ จนทำให้ผักของเธอมีคุณภาพดีกว่าแปลงผักของคนอื่น ๆ ในกลุ่ม นอกจากนั้นแม่พวงเพชรไม่เพียงแค่อุ้ดูแลแปลงผักของตนเอง แต่เธอยังช่วยดูแลแปลงผักของเพื่อนสมาชิกที่ไม่ว่างหรือไม่สามารถทำได้ นั่นทำให้เธอยังได้รับการยอมรับและความรักจากสมาชิกในกลุ่มอย่างมาก การเข้าร่วมโครงการนี้ทำให้พวงเพชรมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยเดือนละ 2,000 บาท และที่สำคัญคือเธอได้รับการยอมรับในสังคม มีความเชื่อมั่นในตัวเองว่าแม้จะเป็นคนพิการก็สามารถหาเงินได้ และไม่ต้องพึ่งตนเองความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือคนรอบข้าง การเปลี่ยนแปลงของพวงเพชรสะท้อนให้เห็นว่าแม้จะมีข้อจำกัดทางร่างกาย แต่หากมีความพยายามและความอดทนก็สามารถเปลี่ยนสถานะจาก **“มือที่เคยเป็นแต่ผู้รับ กลายเป็นมือของผู้ให้”** ได้อย่างสมบูรณ์แบบ ดังนั้นในกรณีทั้งสองท่านที่กล่าวมานั้น การสร้างแรงบันดาลใจเป็นทั้งในมุมของการแรงกระตุ้นให้พวกเขาออกจากวัฏจักรความยากจนเอง และเป็นมุมสะท้อนที่สามารถสร้างไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นอีกด้วย

3.2 ความเชื่อใจและความสัมพันธ์

ประเด็นของความเชื่อใจและความสัมพันธ์ในงานศึกษาค้างนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ **การปรับความสัมพันธ์และความเชื่อใจเดิมของชุมชนและพื้นที่** ในพื้นที่สกลนครเริ่มต้นการวิเคราะห์ทุนดำรงชีพเพื่อความยั่งยืน พบว่า ทุนทางสังคมอยู่ในระดับที่ต่ำ เนื่องจากเป็นครัวเรือนที่อยู่ไกลจากชุมชน ทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนที่ซับซ้อนนั้น ถูกมองข้ามรวมถึงการขาดความรู้ของสมาชิกในครัวเรือนที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่ และการทำงานที่ต้องใช้แรงงาน ทำให้ไม่มีการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนชุมชนเท่าที่ควร แต่เมื่อสร้างกิจกรรมให้เกิดกระบวนการร่วมกันแก้ไขปัญหาความยากจน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน การเสริมสร้างความร่วมมือความเอื้อเฟื้อ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีและมีคุณภาพชีวิตที่สมดุล ในหลายพื้นที่เช่นกรณีของพื้นที่กุดบาก จังหวัดสกลนคร ที่กลุ่มวิสาหกิจได้ดำเนินโครงการจนนอกจากวัฏจักรความยากจนแต่พบว่า ครัวเรือนเหล่านั้นยังคงพบปะกันอย่างต่อเนื่องและสร้างเครือข่ายของการพัฒนาต่อไป เช่นเดียวกับกรณีของชุมชนเยวีก จังหวัดสุรินทร์ ที่ครัวเรือนยากจนมีความสุขในการทำกิจกรรมร่วมกันในแปลงรวมของการปลูกผักอินทรีย์

มิติความสัมพันธ์และความเชื่อใจระหว่างกลไกการขับเคลื่อนกับชุมชนและครัวเรือนยากจน เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่มีความสำคัญ กรณีของจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การดำเนินโครงการที่ผ่านมานอกจากปัจจัยความศรัทธาที่มีต่อกลไกทางสถาบันศาสนาแล้ว ในด้านความเชื่อใจและความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนยากจน คณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และภาคีเครือข่ายของภาครัฐและภาคท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญต่อการร่วมกันแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ (Trust and Relationship Approach) เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนและขยายผล

ให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์แก่นจันทน์ ชุมชนยะวีก เติบโตขึ้นจากพื้นที่โรงเรียน มีการขยายมาในพื้นที่ของชุมชนและสวนหลังบ้านของครัวเรือนยากจน จนกลายเป็นต้นแบบให้เกิดการเรียนรู้ไปสู่ชุมชนอื่น ๆ แม้ในระยะเวลาที่ผ่านมาจะประสบปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ภัยแล้ง น้ำท่วม และดินเค็ม แต่ด้วยความอดทนไม่ท้อถอย และพยายามร่วมแรงร่วมใจในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ และได้รับกำลังใจและความช่วยเหลือจากภาคส่วนต่าง ๆ ส่งผลให้พลิกฟื้นและสร้างประโยชน์ต่อครัวเรือนยากจนมาได้อย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ดังกล่าว สามารถแสดงให้เห็นหลักฐานเชิงประจักษ์ผ่านสมาชิกครัวเรือนยากจนที่ร่วมอยู่ในโครงการที่หลากหลาย นอกเหนือจากนี้ในพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวด้านความมั่นคง เช่น จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส การสร้างความสัมพันธ์และความเชื่อใจของหน่วยงานขับเคลื่อนร่วมกับชุมชนและครัวเรือนยากจน นับเป็นพื้นฐานการทำงานแรกเริ่ม อีกทั้งการรักษาความต่อเนื่องของโครงการ ความจริงใจและจริงจังของหน่วยงานมหาวิทยาลัยต่าง ๆ พบว่าในกรณีของการเกิดเหตุประสบภัยพิบัติน้ำท่วมในสามพื้นที่ในปี พ.ศ. 2566 - 2567 บทบาทของมหาวิทยาลัยทั้งสามพื้นที่ได้เข้าไปทำการช่วยเหลือครัวเรือนยากจนและชุมชนอย่างเต็มที่และรวดเร็ว สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ของความยากลำบากเป็นเครื่องพิสูจน์ความสัมพันธ์ของกลไกการขับเคลื่อนกับครัวเรือนยากจนได้เป็นอย่างดี

ในรูปแบบจัดความสัมพันธ์และความเชื่อใจในมิติทางสังคมแล้ว ยังมี **“การจัดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มวิสาหกิจกับครัวเรือนยากจน”** อีกด้วย การจัดความสัมพันธ์ผ่านการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการผลิตหลายครัวเรือน เป็นความสมดุลที่ชัดเจนของปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับกลุ่มและปฏิสัมพันธ์เหล่านี้ เกิดขึ้นในบริบทของการจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จ ในการสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลผลิตการเกษตร ม.13 ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปปลาตุ๋นจำรัส จังหวัดพัทลุง มีการจัดความสัมพันธ์ของพื้นที่การผลิตและการแปรรูป

โดยใช้พื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เป็นพื้นที่กลางสำหรับการใช้เทคโนโลยี คือ คู่อบแสงอาทิตย์ ส่วนพื้นที่เพาะเลี้ยงปลาดุก กลุ่มสมาชิกจะใช้พื้นที่ศูนย์เป็นพื้นที่เรียนรู้ และทำการแปรรูปด้วยวิธีองค์ความรู้แบบดั้งเดิม คือ การตากแสงอาทิตย์ในพื้นที่บ้านของตนเอง ส่วนช่วงเวลาที่มีความจำเป็น เช่น ฝนตกหรือเมฆมาก สมาชิกได้วางแผนจัดการและตารางการใช้เทคโนโลยีร่วมกัน การจัดความสัมพันธ์เหล่านี้จำเป็นอย่างมากต้องออกแบบร่วมกันและสร้างกติกาที่ชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาระหว่างกันได้

การรักษามาตรฐานสินค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเกษตรกรปลอดภัยและอินทรีย์ **การสร้างใจต่อผู้บริโภค** เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญในกรณีของโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนด้วยการเพาะปลูก เป็นการจัดการในพื้นที่ใน 2 ลักษณะที่มีการจัดความสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มกับพื้นที่ครัวเรือน สำหรับในพื้นที่แปลงรวมการกำหนดมาตรฐานรวมเป็นปัจจัยที่คอยกำกับกลุ่มสมาชิกให้ดำเนินตามรายละเอียดเหล่านั้น แต่สำหรับการจัดการในพื้นที่ส่วนบุคคลจำเป็นต้องอาศัยความไว้วางใจระหว่างกลุ่มกับครัวเรือนยากจนในการรักษามาตรฐานเหล่านั้น แต่กระนั้นก็ตามในระดับของการตลาดที่เป็นการซื้อขายในระดับหมู่บ้านหรือชุมชน ความใกล้ชิดของพื้นที่เป็นกลไกการตรวจสอบมาตรฐานเป็นอย่างดี แต่ในประเด็นดังกล่าวหากมีการขยายการผลิตหรือตลาดไปสู่ตลาดที่กว้างมากขึ้น (ตลาดค้าส่ง ขนาดกลางและใหญ่) การสร้างใจที่เป็นรูปแบบเช่น การตรวจสอบมาตรฐานสินค้า อาจมีความจำเป็นในการจัดความสัมพันธ์ใหม่ของพื้นที่

3.3 กุญแจสู่ความสำเร็จ

โมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน (Local Content) เป็นการขับเคลื่อนเพื่อออกจากวัฏจักรความยากจน โดยใช้ **“ฐานทุนที่สำคัญจากภายในครัวเรือนชุมชน และท้องถิ่น”** เป็นทรัพยากรที่สำคัญ การค้นหาศักยภาพผ่านฐานทุนดำรงชีพอย่างยั่งยืน (SLF) การศึกษาฐานทุนของท้องถิ่นเป็นหนึ่งในมุมมองสำคัญของการเริ่มต้นการวิเคราะห์แบบพื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area-based Approach) จากการพัฒนาโจทย์ของการวิจัยที่สำคัญ สามารถจำแนกทุนสำคัญของท้องถิ่นที่นำไปสู่การนำเข้าโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือนที่สัมพันธ์กับโมเดลห่วงโซ่มูลค่าที่สนับสนุนครัวเรือนยากจน (Pro-poor Value Chain) ต้นทุนแรกที่มีมักเป็นต้นทุนสำคัญคือ **“ต้นทุนวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น”** ซึ่งโดยส่วนใหญ่ถูกนำไปผลิตเป็นสินค้าวัฒนธรรมรวมถึงบริการในการเข้าสู่ตลาดของการท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่น ครัวเรือนรอบิยะห์ เยาวีร์ จังหวัดยะลา ที่พัฒนาทักษะการท่องเที่ยวโดยใช้หามเตยมาสร้างสรรค์ด้วยงานด้านหัตถกรรม โดย **“กลุ่มกราฟฟิตี้พญา”** ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน แต่ยังเป็นตัวอย่างของการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนโดยใช้พลังของสตรีที่มีความเข้มแข็งในการร่วมมือกัน สร้างทุนทางสังคมที่สามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตของทั้งกลุ่มและชุมชนได้อย่างแท้จริง

การพัฒนาฐานทุนท้องถิ่นไปสู่การสร้างแบรนด์หรืออัตลักษณ์ของพื้นที่ ที่เปิดโอกาสให้กับครัวเรือนยากจนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่การผลิต เช่น กรณีศึกษาของจังหวัดพิษณุโลก เริ่มจากการวิเคราะห์พื้นที่ซึ่งทำให้การวางแผนโครงการนี้ จึงเน้นการสร้างผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่ไม่เพียงแต่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ แต่ยังช่วยให้ชุมชนสามารถเพิ่มรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยศักยภาพ เงื่อนไขของพื้นที่ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของฝาก เช่น หวานน้ำหอมที่มีเอกลักษณ์จากดอกไม้ท้องถิ่นเทียนหอม ก้านไม้หอม น้ำหอมแฮนด์เมด และสินค้าอื่น ๆ ที่นักท่องเที่ยว

สามารถนำกลับไปเป็นของฝาก นอกจากนี้ยังมีการออกแบบตราสินค้า “ศรีพิษณุ” และบรรจุภัณฑ์ที่สะอาดตา การท่องเที่ยวแก่เจ้านี้ไม่เพียงแค่สร้างรายได้ให้กับชุมชนในภาพรวม แต่ยังช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของนางบุษบา กุณณะ ที่เข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการการผลิตตุ๊กตากลิ่นจากหัวน้ำหอมท้องถิ่น ซึ่งสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้กับครัวเรือน และช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้นจากการรวมกลุ่มและการถ่ายทอดทักษะใหม่ ๆ ในการผลิตสินค้า โดยนางบุษบา ได้เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการประดิษฐ์ตุ๊กตากลิ่นวังนกแอ่นและการตลาด โครงการดังกล่าวได้นำถุงเท้าแฟนตาซีมาผสมกับหัวน้ำหอมกลิ่นวังนกแอ่น กล่าวคือ การนำถุงเท้าที่มีลวดลายที่น่ารักมาจัดทำโดยการตัด รัด มัด ผูก และตกแต่งให้สวยงาม ภายใต้ชื่อว่า “วังนกแอ่น” นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวแล้วการสร้างแบรนด์ดังของสินค้าท้องถิ่นในโครงการยังพบตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ **เลน้อยคราฟ** ที่ผลิต กระเป๋าจากการทอกระจูด จนสามารถขยายตลาดไปสู่ตลาดระดับชาติ เช่น การวางขายในตลาดเกษรพลาซ่า หรือตลาดอื่น ๆ ในการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านวัฒนธรรมพบ ข้อสังเกตบางประการในประเด็นของการสร้างรูปแบบของเศรษฐกิจครัวเรือน จากจังหวัดที่กล่าวมาคือ ยะลา พัทลุง และพิษณุโลก มีสัดส่วนสมาชิกในครัวเรือนในการเข้าสู่โมเดลแก่เจ้าน คือ 1.03 2.18 และ 2.60 คนต่อครัวเรือน ซึ่งอาจมีความเป็นไปได้ว่าการสร้างรูปแบบของการพัฒนาสินค้าผ่านทักษะเฉพาะ เช่น งานฝีมือ อาจถูกจำกัดการขยายฐานไปสู่การผลิตในระดับครัวเรือนได้ยากและส่วนใหญ่มักเหมาะกับครัวเรือนที่มีโครงสร้างของผู้สูงอายุหรือผู้หญิง การขยายฐานไปสู่เศรษฐกิจครัวเรือนได้ยากอาจเป็นข้อจำกัดหนึ่งของการใช้รูปแบบดังกล่าวในการจัดความยากจนระดับฐานราก

ฐานทุนด้านเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ เป็นทักษะที่ครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่มีความคุ้นชินอย่างมาก เห็นได้จากรูปแบบโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน ในหลายพื้นที่มักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม และที่นิยมเป็นอย่างมากคือ การเพาะปลูกผักอินทรีย์หรือผักปลอดภัยผ่านพื้นที่แปลงที่ดินรวม (Collective Land) เช่น สุรินทร์ที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น หรือในกรณีของคุณไพเราะ เอ็นดู พบว่า การแก้จนไม่ใช่เพียงการทำให้เกิดรายได้จากการปลูกผัก ยังเป็นการพัฒนาขีดความสามารถผู้เข้าร่วมโครงการ ด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม บนฐานทรัพยากรพื้นถิ่น เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากและเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม สร้างขีดความสามารถของชุมชนในการนำนวัตกรรม การค้นหาคักยภาพที่มีอยู่เดิมแล้วดึงออกมาใช้ร่วมกับโครงการที่ดำเนินอยู่ อย่างเช่นที่ไพเราะมีประสบการณ์ด้านการทำบัญชี จึงเป็นการผสมองค์ความรู้ในตัวเองให้ได้ใช้ศักยภาพที่มีอย่างเต็มภาคภูมิการแก้ปัญหาความยากจนเป็นงานที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องแก้ไขปัญหาระหว่างเศรษฐกิจของชุมชน บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุด และที่สำคัญต้องรับมือกับมนุษย์ที่มีความแตกต่าง มีความต้องการต่างกัน การใช้นวัตกรรมการจัดทำปฏิทินการปลูกผัก (ช่วงเวลาการปลูก ดูแล และเก็บเกี่ยวพืชผัก) ด้วยเกษตรแม่นยำ (Precision Agriculture) เป็นแผนปฏิบัติการเร่งรัด (Quick Win) เพื่อขับเคลื่อนการแก้ปัญหาความยากจน แต่การเข้าใจ “ทุนเดิม” ของคนที่เข้าร่วมโครงการ เป็นการส่งต่อการพัฒนาถึงฐานราก ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน แม้ทีมวิจัยจะไม่ได้สนับสนุนและโครงการวิจัยสิ้นสุดลง แต่ศักยภาพของชาวบ้านยังคงอยู่และพัฒนาต่อไป

3.4 สถาบันทางความเชื่อและศาสนา

โครงสร้างทางสังคมที่สำคัญในการสนับสนุนและรองรับความเปราะบางของครัวเรือนยากจน คือ สถาบันทางศาสนาและความเชื่อ หนึ่งในกรณีศึกษาที่มีความโดดเด่นในประเด็นดังกล่าวคือ พื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีแกนกลางการขับเคลื่อนงานแก่จันที่สำคัญโดยร่วมกับ **ผู้นำจิตวิญญาณทางพุทธศาสนา** โดยในระยะแรกของโครงการ ครัวเรือนยากจนในตำบลละวีกได้รับ的帮助เหลือจากท่านพระพรหมวชิรโมลี ซึ่งมอบเงินทุนขวัญถุงให้เป็นกองทุนชุมชน โดยสามารถหยิบยืมได้ไม่เกิน 500 บาทต่อครั้ง เพื่อส่งเสริมอาชีพ และต้องคืนเงินภายใน 1 เดือนโดยไม่มีดอกเบี้ย ความเมตตาจากท่านพระราชวิมลโมลี ซึ่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ ก็เป็นแรงสนับสนุนทั้งด้านปัจจัยและกำลังใจที่สำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ ความร่วมมือจากคณะพระภิกษุสงฆ์ทั้งสองรูปนี้ (ในปัจจุบันท่านได้มรณภาพไปแล้ว)ได้ช่วยยกระดับจิตใจของครัวเรือนยากจนโดยเสริมสร้างความศรัทธาในการพึ่งตนเองตามหลักธรรม “อตฺตาหิ อตฺโนนาโถ” ที่เน้นการเห็นคุณค่า

ในตนเองและพัฒนาศักยภาพของตัวเองและครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการสร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านบันทึกความร่วมมือกับองค์กรศาสนา โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในการบริหารจัดการชุมชนและได้รับรางวัลยกย่องในปีที่ผ่านมา เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันความร่วมมือกับหน่วยงาน/ องค์กรที่มีการทำงานร่วมกันมากกว่า 161 หน่วยงาน/ องค์กร และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในการขยายความร่วมมือไปสู่ระดับชาติและนานาชาติในอนาคตต่อไป

โดยการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ยะลา ผ่านมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ซึ่งหัวหน้าโครงการคือ ผศ. ดร.เกสรี ลัดเลีย ซึ่งเป็นมุสลิมจึงมีความเข้าใจในแนวคิดของกองทุนดังกล่าว ที่สร้างการเชื่อมโยงเข้ากับการขจัดความยากจน นอกเหนือไปจากนี้ ยังได้มีการออกแบบกองทุนสำหรับชาวมุสลิมในการเดินทางไปแสวงบุญที่นครเมกกะ เป็นรูปแบบของการสะสมกองทุนที่มีวัตถุประสงค์และภารกิจทางด้านความเชื่อทางศาสนาโดยเฉพาะ

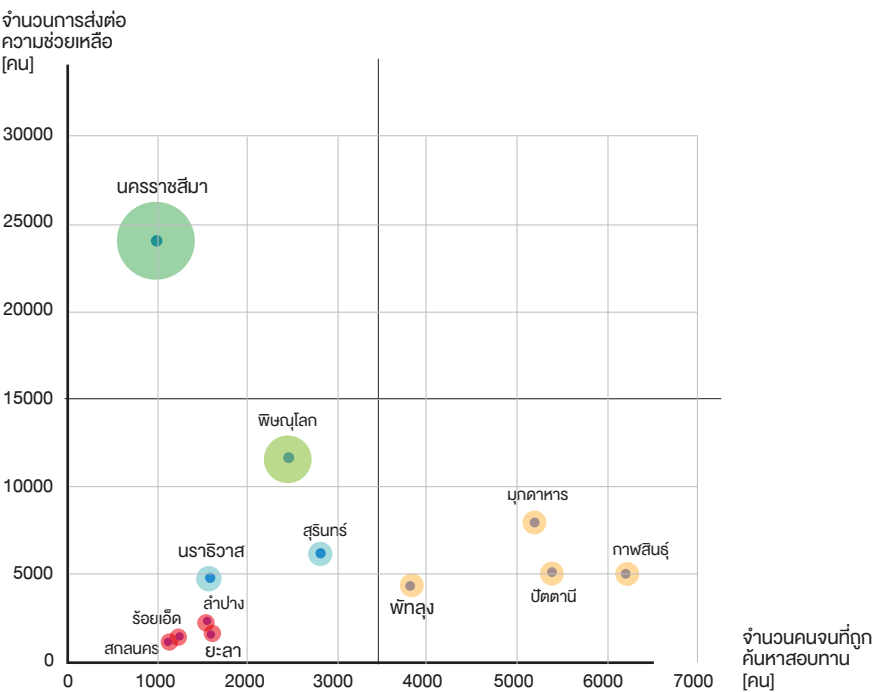
3.5 การเสริมสร้างอำนาจ: พลังข้อมูลช่องทางเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มเปราะบาง

ปัจจัยความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาความยากจนในโมเดลเศรษฐกิจครัวเรือน คือ **การเสริมสร้างอำนาจให้กับกลุ่มครัวเรือนยากจนและกลุ่มวิสาหกิจ** ความเป็นจริงแล้วกลุ่มเปราะบางดังกล่าวเหล่านั้น สามารถเข้าถึงกลไกเชิงอำนาจที่มักมีผลสำคัญต่อการตัดสินใจในการใช้ฐานทุนบางประการ เช่น ทุนทางกายภาพ (ที่ดิน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน) ทุนธรรมชาติ (พื้นที่ทรัพยากร) ทุนทางสังคม (สวัสดิการ) ทุนทางเศรษฐกิจ (งบประมาณสนับสนุนการลงทุนต่าง ๆ) และทุนมนุษย์ (การศึกษาและทักษะอาชีพ) ในงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ การสร้างแพลตฟอร์มที่ออกแบบฐานข้อมูลครัวเรือนยากจน เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนและวางแผนงาน รวมถึงการวิเคราะห์สังเคราะห์ และประมวลผล เป็นเครื่องมือแรกที่สำคัญ อันเนื่องมาจาก **“ข้อมูลจัดเป็นอำนาจพื้นฐาน”** การกระจายและการเสริมสร้างอำนาจการบริหารข้อมูลร่วมกันจึงเป็นจุดแรกเริ่ม ของการเสริมสร้างอำนาจให้กับกลุ่มครัวเรือนยากจน ในการระบุนโยบายของพวกเขานักวิชาการความยากจน

การกำหนดแผนและนโยบายงานร่วมกันผ่านกลไกสำคัญ คือ สถาบันการศึกษาและมหาวิทยาลัย จัดเป็นการเชื่อมต่อระหว่างโครงสร้างอำนาจระหว่างหน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่น กลุ่มประชาสังคม ภาคเอกชน รวมไปถึงวิสาหกิจชุมชนและครัวเรือนยากจน รูปธรรมที่เกิดขึ้นในการร่วมกำหนด ในระดับยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับจังหวัด เช่น กาฬสินธุ์ มุกดาหาร ร้อยเอ็ด นราธิวาส เป็นต้น ในกลไกการทำงานตั้งแต่ระดับอำเภอจนถึงระดับจังหวัด เป็นการเปิดพื้นที่ของการเสริมสร้างอำนาจในการวางแผนและการตัดสินใจ ในการเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะ ยกตัวอย่างเช่น การเข้าถึงที่ดินสาธารณะที่ถูกทิ้งร้าง หรือยังไม่ใช้ประโยชน์ในกรณีของที่ดินของโรงเรียน หน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัย เอกชน รวมถึงที่ดินของวัด การเสริมสร้างอำนาจในระดับนี้ จะทำให้ชุมชนและครัวเรือนยากจนสามารถเข้าถึงข้อมูล และทรัพยากร

ซึ่งจะนำไปสู่การออกแบบ โมเดลการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับพื้นที่ได้

กล่าวได้โดยสรุปว่า การเสริมสร้างอำนาจของกลุ่มเปราะบาง ผ่านการบริหารข้อมูลร่วมและสร้างแพลตฟอร์มฐานข้อมูล ทำให้ครัวเรือนยากจนเข้าถึงทรัพยากรและมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังจะเห็นได้จากรูปที่ 6 ได้แสดงจำนวนการส่งต่อความช่วยเหลือ เมื่อเทียบกับจำนวนคนที่ถูกค้นหาสอบถาม พบว่าจังหวัดนครราชสีมาและพิษณุโลก มีสัดส่วนของการส่งต่อความช่วยเหลือเมื่อเปรียบเทียบกับคนจนที่ถูกสอบถามได้เป็นอย่างดี รองลงมาคือนราธิวาส สุรินทร์ มุกดาหาร กาฬสินธุ์ ปัตตานี และพัทลุง กรณีของนครราชสีมา มีการส่งต่อความช่วยเหลือจากฐานข้อมูล DSS ได้เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะการส่งต่อด้านสุขภาพ อันเกิดจากกลไกการทำงานร่วม

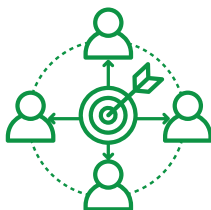
รูปที่ 7 กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนการส่งต่อความช่วยเหลือและจำนวนคนที่ถูกค้นหาสอบถาม
ที่มา : นักวิจัย

3.6 นโยบายและการวางแผน: การวางแผนเป้าหมายจากฐานข้อมูลครัวเรือนยากจน

ในการวิเคราะห์ฐานข้อมูลสนับสนุนฐานข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (DSS) ในปี พ.ศ. 2567 พบว่าได้มีการสอบทานครัวเรือนยากจนไปทั้งสิ้นจำนวน 36,023 ครัวเรือน นับเป็นจำนวน 132,530 คน ได้รับการส่งต่อความช่วยเหลือไปจำนวนทั้งสิ้น 81,687 คน (คิดเป็นร้อยละ 61.64) งบประมาณส่งต่อความช่วยเหลือ 50,801,220 บาท เมื่อพิจารณาจากจำนวน โมเดลการแก้ไขปัญหาความยากจนทั้งหมด 77 โมเดล แบ่งย่อยออกเป็นความสัมพันธ์ของห่วงโซ่คุณค่า จำนวนทั้งสิ้น 236 ห่วงโซ่คุณค่างบประมาณลงทุนในโมเดลแก้จนทั้งสิ้น 123,403,138 บาท คิดเป็นต้นทุนเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำนวน 8,373.69 บาทต่อครัวเรือน หรือ 3,522.48 บาทต่อคน โดยสร้างรายได้เฉลี่ย 4,073.71 บาทต่อคน มีจำนวนครัวเรือนยากจนที่เข้าสู่โมเดลแก้จนทั้งสิ้น 14,737 ครัวเรือน และคนยากจนทั้งสิ้น 35,033 คน ยังรวมถึงผู้ได้รับประโยชน์ที่ไม่ใช่คนจน อีกจำนวน 4,242 คน รวมเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการทั้งหมด 104,300 คน เมื่อทำการวิเคราะห์รายละเอียด จะเห็นว่าในหนึ่งครัวเรือนสามารถสร้างรายได้จากโมเดลแก้ไขปัญหาความยากจนเฉลี่ย 2.38 คน และในหนึ่งโมเดล แก้ไขปัญหาครัวเรือนยากจนได้เฉลี่ย 191 ครัวเรือน จำนวนคนเฉลี่ย 455 คน มีนักจัดการพัฒนาเชิงพื้นที่เฉลี่ย 9.87 คน จำนวนเทคโนโลยีเฉลี่ย 7.25 เทคโนโลยี และจำนวนผลิตภัณฑ์เฉลี่ย 7.58 ผลิตภัณฑ์ จากฐานข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ของโครงการการพัฒนาระบบสนับสนุนพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์ (SRA) และการพัฒนาและยกระดับสู่พื้นที่วิจัยยุทธศาสตร์ (Pre-SRA) เพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม พ.ศ. 2567 ซึ่งหากนำค่าที่ได้จากการศึกษาไปทำการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานของหน่วยงานจะทำให้เกิดประสิทธิภาพที่มากขึ้น จากฐานข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ชี้ให้เห็นถึงข้อมูลในการวิเคราะห์ที่แม่นยำของการนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายในรูปแบบที่เป็นการขับเคลื่อนผ่านกลุ่มเป้าหมายและการแทรกแซงทางนโยบาย (Target group-driven and policy intervention) ต่อไป

การกำหนดกรอบนโยบายสนับสนุนการสร้างรายได้ในระดับครัวเรือน จัดเป็นแนวทางที่สำคัญในการแก้ไข ปัญหาความยากจนในระดับโครงสร้าง ลงที่ต้นเหตุของปัญหา จากรายงานการถอดสรุปบทเรียนประเด็นดังกล่าว ในงานวิจัยฉบับนี้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ปัจจัยภายในครัวเรือน เช่น ความไม่เพียงพอ สำหรับทุนด้านต่าง ๆ ของครอบครัว รวมถึงพลวัตที่เกิดขึ้นกับอัตราพึ่งพิง และพึ่งตนเอง มีผลสัมพันธ์อย่างมากกับการเข้าสู่วัฏจักรความยากจน การสร้างนโยบายในระดับรายได้ครัวเรือน ผ่านการใช้นวัตกรรม องค์ความรู้ และเทคโนโลยี จะเป็นการสร้างโอกาสทางรายได้พื้นฐานซึ่งเป็นภูมิคุ้มกัน ในการเข้าสู่วัฏจักรความยากจนที่ดี

สำหรับปัจจัยภายนอกครัวเรือน ประเด็นภัยพิบัติ เป็นหนึ่งในปัจจัย สำคัญที่มีความเสี่ยงในการนำพาครัวเรือนเข้าสู่วัฏจักรความยากจน ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายเชิงป้องกัน ตั้งแต่ภาวะการเตรียมการ และ วางแผน ภาวะเผชิญภัยพิบัติ และภาวะฟื้นฟู ทั้งนี้รูปแบบของภัยพิบัติ ยังประกอบไปด้วย สิ่งแวดล้อม สังคมและการเมือง รวมไปถึงเศรษฐกิจ การสร้างการเข้าถึงทรัพยากรที่มีความยืดหยุ่นในช่วงเวลาดังกล่าว จัดเป็น ชุดความรู้ที่สำคัญสำหรับการจัดการในพื้นที่ปฏิบัติงาน จากการเรียนรู้ที่สำคัญ พบว่า สถาบันทางวิชาการในระดับพื้นที่มีความพร้อมอย่างมาก ในด้าน โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพในการรองรับสถานการณ์ เช่น การเป็นแหล่ง ผลิตรายการเป็นที่พักพิงฉุกเฉิน การระดมทุนร่วม เป็นต้น ดังนั้นหนึ่งในนโยบาย ที่สำคัญ คือ การจัดบทบาทของสถาบันวิชาการให้เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้าง การจัดการภัยพิบัติ เพื่อมีส่วนในการเข้าไปกำหนดการวางระบบข้อมูล รวมถึง การวางแผนปฏิบัติการต่าง ๆ

หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.)
สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.)
กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)

0 2109 5432 ต่อ uwn.

<https://www.nxpo.or.th/A/>

0 2160 5438

www.facebook.com/PMUA.THAI/

pmua@nxpo.or.th